

Tea Tulikallio

Epävarmuutta kokevan ikääntyneen rohkaiseminen ja rohkaistuminen di- giteemoihin

Metropolia Ammattikorkeakoulu

Sosiaali- ja terveysalan ylempi ammattikorkeakoulututkinto

Vanhustyön tutkinto-ohjelma

Opinnäytetyö

25.3.2024

Tekijä	Tea Tulikallio
Otsikko	Epävarmuutta kokevan ikääntyneen rohkaiseminen ja rohkaistuminen digiteemoihin
Sivumäärä	59 sivua + 4 liitettä
Aika	25.3.2024
Tutkinto	Sosiaali- ja terveystieteiden ylempi ammattikorkeakoulututkinto
Tutkinto-ohjelma	Vanhustyön tutkinto-ohjelma
Ohjaaja	Lehtori Kaija Matinheikki
<p>Digitalisaation seurauksena sähköiset palvelut ovat yleistyneet. Sähköiseen asiointiin vaaditaan digilaitteiden käytön osaamista. Moni ikääntynyt kokee kuitenkin epävarmuutta digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käytöstä. Opinnäytetyössä selvitettiin epävarmuutta kokevien ikääntyneiden rohkaisemista ja rohkaistumista digiteemoihin, joita käsiteltiin heille suunnitellussa vertaistuellisessa ryhmätoiminnassa. Tulosten pohjalta on mahdollista arvioida sitä, miten vertaistuellisen ryhmätoiminnan avulla voidaan rohkaista ikääntynyttä digiteemojen pariin palvelukeskuksessa tai vastaavanlaisessa toimintaympäristössä.</p> <p>Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena, toimintatutkimuksellisin keinoin. Aineisto kerättiin haastattelemalla ryhmätoimintaan osallistuneita. Lisäksi osallistujat arvioivat omaa oppimistaan ja antoivat palautetta ryhmän tapaamiskerroista arviointilomakkeella jokaisen tapaamiskerran yhteydessä. Ryhmätoimintaan osallistui kuusi yli 65-vuotiasta palvelukeskuksen asiakasta. Aineisto analysoitiin temaattisella analyysillä.</p> <p>Opinnäytetyön tuloksina kuvataan ikääntyneen digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttökokemuksia ja odotuksia, digilukutaitoa ja voimaantumista digitaalisten oppimisessa sekä muutosta voimaantumisen. Ryhmätoiminnan tuloksena nousi esille, että ohjattu vertaistuellinen ryhmätoiminta voi voimaannuttaa digiteemoista epävarmuutta kokevia ikääntyneitä digitaalisten oppimiseen. Ikääntyneiden voimaantumisen tukemisessa merkityksellistä ovat rohkaiseminen, digiopastus, ryhmässä oppiminen ja vertaistuki. Tuloksena nousi esille, että ikääntyneiden digilukutaidon saavuttamista on tuettava digitaalisten opettamisella. Ryhmätoiminnan aikana ikääntyneiden digilukutaito kehittyi, samoin koettu osallisuus digiyhteiskunnassa. Digitaalisten oppimisessa esille nousivat tunteet eli digitunteet voivat olla kielteisiä tai myönteisiä. Digitunteet ovat vahvasti mukana ikääntyneiden digitaalisten oppimisessa ja voimaantumisen. Muutos ikääntyneiden osallistujien voimaantumisen tuli esille uuden oppimisenä, rohkeuden lisääntymisenä, sähköisen palvelun hyödyn huomamisena ja taitojen harjoittelun jatkumisena.</p> <p>Johtopäätöksenä voidaan todeta, että ikääntyneiden omalle keskustelulle digitunteista on annettava tilaa. Kielteiset digitunteet on otettava keskustelussa huomioon, jotta ne eivät aiheuta esteitä digiteemoihin tutustumiselle ja digitaalisten oppimiselle. Myönteiset digitunteet ja niiden tunnistaminen edistävät oppimista ja suhtautumista digiteemoihin. Voimaannuttavalla, digiteemoihin tutustuttavalla ryhmätoiminnalla voi tukea digiteemoista epävarmuutta kokevaa ikääntynyttä. Vaikka ikääntyneellä on olemassa digilaitteiden käyttökokemusta, hän voi silti kokea epävarmuutta ja tarvitsee tukea. Digiteemoihin tutustumisessa on huomioitava ikääntyneiden ryhmä, joka ei omatoimisesti hakeudu digiopimisen pariin. Heitä on kannustettava ja rohkaistava mukaan keskusteluun ja sitä kautta digitaalisten harjoitteluun.</p>	
Avainsanat	ikääntyneet, digitaidot, digilukutaito, voimaantuminen, ryhmätoiminta, oppiminen

Author	Tea Tulikallio
Title	Encouraging and Motivating Older Adults in Digital Themes when Faced with Uncertainties
Number of Pages	59 pages + 4 appendices
Date	25.3.2024
Degree	Master´s Degree Programme in Social Services
Degree Programme	Master´s Degree Programme in Human Ageing and Services
Instructors	Principal Lecturer Kaija Matinheikki
<p>The rise of digitization has led to widespread adoption of digital services. Digital device usage for online interactions needs a variety of digital skills. However, many older adults experience uncertainty when it comes to using digital devices and accessing online services.</p> <p>The thesis focused on empowering older adults facing uncertainty about digital topics through a peer support group intervention. Based on the findings, it became possible to evaluate the efficacy of peer support groups in motivating older adults to explore digital themes in a service center or similar environment. The data was collected through interviews with participants in the group activities. Additionally, participants evaluated their own learning and provided feedback on the group meetings by filling in a questionnaire after each meeting. The group activities involved six service center clients over the age of 65. The data was analyzed using thematic analysis.</p> <p>The results of the thesis describe the experiences and expectations of older adults regarding the use of digital devices and digital services, digital literacy, and empowerment in learning digital skills. The results highlighted that guided peer support group activities can empower older adults experiencing uncertainty about digital topics to learn digital skills. Encouragement, digital guidance, learning in a group setting, and peer support are significant in supporting empowerment of older adults. The results also emphasized the importance of teaching digital skills to achieve digital literacy among older adults. During the group activities, the digital literacy of the older adults improved, as did their perceived participation in digital society. Emotions related to digital learning can be either negative or positive and play a significant role in the learning and empowerment of older adults regarding digital skills. The change in empowerment among participants was evident in their learning of new things, increased courage, recognition of the benefits of digital services and continued practice of skills.</p> <p>In conclusion, older adults should have a space to discuss their feelings. Negative feelings should be addressed in discussions so that they do not become obstacles. Positive feelings promote learning and attitudes toward digital themes. Empowering group activities that introduce digital themes can support older adults experiencing uncertainty about digital themes. Even if older adults had experience using digital devices, they may still feel uncertain and require support. When introducing digital themes, the needs of older adults' groups who do not independently seek digital learning should be considered. They should be encouraged and motivated to participate in discussions and subsequently practice digital skills.</p>	
Keywords	older adults, digital skills, digital literacy, empowerment, group activity, learning

Sisällys

1	Johdanto	1
2	Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset	3
3	Teoreettiset lähtökohdat	3
3.1	Digitaalisten palvelujen ja laitteiden käytön esteet ja hyödyt	4
3.2	Rohkaisemisen tapoja digioppimiseen ja digiteemoihin tutustumiseen	5
3.3	Erilaisia digiteemoihin tutustumisen ympäristöjä	6
3.4	Ikääntyneen voimaantumisen tukeminen	8
3.4.1	Vertaistuki	9
3.4.2	Digiosallisuus	10
3.5	Konstruktivistinen oppimiskäsitys	10
4	Opinnäytetyön toteutus	12
4.1	Palvelukeskus toimintaympäristönä	12
4.2	Ryhmätoiminnan toteutus ja osallistujat	12
4.3	Tutkimusmenetelmät	14
4.4	Aineiston keruu	16
4.5	Aineiston analyysi	18
5	Tulokset	22
5.1	Käyttökokemukset ja odotukset	22
5.1.1	Digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttö	22
5.1.2	Käytettävyys- ja oppimistoiveita	25
5.2	Ikääntyneen digilukutaito	26
5.2.1	Koettu digilukutaito	26
5.2.2	Digilukutaidon haasteet	27
5.2.3	Estävät ja edistävät tekijät digilukutaidon saavuttamisessa	28
5.3	Ikääntyneiden voimaantuminen digitaitojen oppimisessa	32
5.3.1	Opastus oppimisen edistäjänä	33
5.3.2	Ryhmä oppimisympäristönä	34
5.3.3	Digitaitojen oppimisen merkitykset	37
5.3.4	Rohkaistuminen digiteemoihin tutustumiseen	39
5.3.5	Muutos voimaantumisessa	41
6	Pohdinta	44

6.1	Tulosten tarkastelu	44
6.2	Eettisyys ja luotettavuus	48
6.3	Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	50
	Lähteet	54
	Liitteet	
	Liite 1. Ryhmätoiminnan toteutusrunko	
	Liite 2. Ryhmätapaamisen arviointikysely	
	Liite 3. Ryhmätoiminnan esite	
	Liite 4. Haastattelurunko	

1 Johdanto

Yhteiskunnan toimintojen siirtyessä internettiin on vaarana, että erityisesti ikääntyneet syrjäytyvät tieto- ja viestintätekniiikan käytöstä. Tämä voi johtaa siihen, ettei heillä ole yhdenvertaisia mahdollisuuksia palvelujen käyttöön. Ikääntyneitä tuleekin tukea ja opastaa digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käytössä monipuolisilla tavoilla.

Moni ikääntynyt on hämmentynyt ja epävarma siitä, miten asioita voi sähköisesti hoitaa, vaikka ikääntyneiden internetin käyttö on tietyissä ikäryhmissä prosentuaalisesti hyvällä tasolla. Suomen virallisen tilaston mukaan vuonna 2021 internetiä käytti useita kertoja päivässä 16–89-vuotiaista 82 prosenttia. 65–74-vuotiaista internetiä käytti useita kertoja päivässä 66 prosenttia ja 75–89-vuotiaista 27 prosenttia. (Korjonen-Kuusipuro & Rasi-Heikkinen & Vuojärvi & Pihlainen & Kärnä 2022: 12.) Siihen, että ikääntyneiden osuus internetin käytössä pienenee siirryttäessä ikääntyneimpien ryhmään, voi olla monia syitä. Internetin käytön määrä ei kuitenkaan yksistään kuvaa käyttäjän digitaitoja ja osaamista sähköisten palvelujen käytössä.

Tietämättömyyttä voi olla digitaitojen hyödyistä, sähköisten palvelujen tarjonnasta sekä niiden sisällöistä. Digitaalisten oppiminen tukee ikääntyneiden yhdenvertaista osallistumista yhteiskunnan toimintaan. Palvelujen saatavuuden yhdenvertaisuutta pystytäänkin lisäämään ikääntyneiden digiosaamisen tukemisella. Sähköisten palvelujen lisäksi on syytä ymmärtää, että digitaaliset vahvistavat ikääntyneiden erilaista osallistumista. Erilaiset palvelualustat ja sivustot auttavat ikääntyneitä vahvistamaan elämänhallintaansa sekä löytämään itselleen tärkeää tietoa.

Moni ikääntyneistä tarvitsee tukea ja ohjausta digitaalisten palvelujen käyttöön (Rasi & Taipale 2020: 328). Ohjauksen ja tuen saaminen antaa ikääntyneelle mahdollisuuden hoitaa yhdenvertaisesti asioitaan sähköisesti digilaitteen avulla. Ikääntynyttä, joka kokee epävarmuutta osaamisestaan, on rohkaistava ja tuettava kiireettömällä ja lempeällä tavalla digiasioiden äärelle. Ryhmässä tapahtuva keskusteleminen ja vertaistuellinen oppiminen voi antaa rohkeutta oppimiseen, kun ikääntynyt huomaa, ettei ole asian kanssa yksin.

Hännisen, Korpelan, Pajulan ja Taipaleen (2022) mukaan ikääntyneellä on hyvä olla digitaalisten oppimisen tukena taustatietoa aiheesta, jonka avulla tietämystä ja osaamista voi rakentaa olemassa olevan tiedon ympärille. Ikääntyneiden oppimistulokset ovat pa-

rempia, kun heillä on entuudestaan tietoa aiheesta ja sen jälkeen opetellaan lisää vähitellen. (Hänninen & Korpela & Pajula & Taipale 2022: 126–127.) Jo itsessään aihepiirin termit ja sanastot voivat olla hämmentäviä. Niiden selventämiseksi ja eri aiheiden käsittely yhdessä antaa perustan ja rohkeutta oppia sähköisten palvelujen käyttöä.

Tämä ylemmän ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö on toteutettu Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan ikääntyneiden palvelukeskustoimintaympäristössä. Palvelukeskusten digituen kehittämistyöpajassa eri palvelukeskusten työntekijöiltä nousi esille pohdintoja siitä, millä tavoin epävarmuutta kokevia ikääntyneitä voisi rohkaista digiaiheiden pariin.

Työssäni sosiaaliohjaajana Helsingin kaupungin palvelukeskuksessa tapaan ikääntyneitä asiakkaita, jotka hakeutuvat palveluneuvontaan kysyäkseen erilaisista aiheista. Myös keskustelua digipalvelujen käytöstä käydään asiakkaan kanssa. Usein asiakas ilmoittaa, ettei osaa, eikä halua oppia tai käyttää digipalveluja. Syynä voi olla myös tiedon puute. Palvelukeskuksissa informoidaan toki näkyvästi digiopastuksen mahdollisuuksista ja erilaisista luennoista sekä tietoisuista. On kuitenkin selvää, että niihin hakeutuvat pääsääntöisesti ne, jotka ovat jotenkin selvillä digiteemoista ja haluavat niistä lisätietoa. Sen sijaan se asiakasryhmä, joka kokee epävarmuutta teemoista ja termeistä, voivat jäädä hyvin yksin asian kanssa.

Opinnäytetyön tavoitteena on kehittää ryhmätoimintaan perustuvia konkreettisia lähestymistapoja, joilla voi rohkaista epävarmuutta kokevia ikääntyneitä digiteemojen pariin. Ikääntyneiden parissa työskentelevien on tärkeää pitää yllä digiteemoja ja rohkaista matalan kynnyksen toiminnalla asiakasta tutustumaan teemoihin ja oppimaan uutta.

Opinnäytetyössäni käytän käsitteen digitaidot ohella käsitettä digiteemat tai aiheet. Tavoitteena oli saada ryhmään mukaan ikääntyneitä, joille digiaihepiiri voi olla hyvinkin etäinen eikä teemat ole välttämättä vielä tuttuja. Opinnäytetyössäni kuvaan, että digitaitoja kehitetään käsittelemällä ensin digiteemoja. Teemojen tullessa tutummaksi opitaan digitaitoja. Digiteemoilla tarkoitan digioppimiseen liittyviä asioita, kuten sähköiset palvelut ja erilaiset digiaiheiset termit ja toiminnot, kuten palvelualustat. Toiminnoilla ja palvelualustoilla tarkoitan asiointimahdollisuuksien lisäksi esimerkiksi erilaisia ajanvietteeseen ja elämänhallintaan liittyviä sivustoja, kuten muistitoimintojen harjoitteluun tai liikuntaan kannustavia sivustoja.

Tässä opinnäytetyössä käytän myös käsitteitä rohkaiseminen ja rohkaistuminen. Nämä käsitteet pohjautuvat voimaantumisen teoriaan (Siitonen 1999), joka on tässä työssä

yksi teoreettisista lähtökohdista. Ikääntyneen rohkaisemisella tarkoitan sitä, miten ohjaamisen, opettamisen ja kannustamisen avulla esimerkiksi työntekijä tai vertainen digiopastaja voi rohkaista ikääntynyttä digitaiteiden oppimisen pariin. Rohkaistumisella sen sijaan tarkoitan sitä, kun ikääntynyt yksilönä saa rohkeutta osallistua digitaiteiden oppimiseen.

2 Opinnäytetyön tarkoitus, tavoite ja tutkimuskysymykset

Tavoitteena oli selvittää epävarmuutta kokevan ikääntyneen rohkaisemista ja rohkaisumista digiteemoihin ryhmätoiminnassa. Palvelukeskuksessa luotiin yhdessä ikääntyneiden kanssa heidän tarpeistaan ja toiveistaan lähtevä, sisällöltään digiteemoista keskusteleva, vertaistuellinen ryhmä. Ryhmästä esille nousevien kokemusten avulla tarkoituksena oli luoda vertaistukeen perustuva lähestymistapa digiteemoihin tutustumiseen.

Tutkimuskysymykset:

1. Minkälaisia kokemuksia ja odotuksia ikääntyneellä on digilaitteiden tai sähköisten palvelujen käytöstä?
2. Minkälaisia merkityksiä ikääntyneet antavat digitaiteille ja niiden oppimiselle ryhmätoiminnassa?
3. Minkälaista muutosta digiteemoihin suhtautumiseen tapahtui ryhmäjakson aikana ryhmään osallistuneiden ikääntyneiden itsensä arvioimana?

Opinnäytetyöstä saatavien tulosten pohjalta johtopäätöksissä arvioidaan, voisiko ryhmämuotoinen toiminta olla jatkossa yksi toimintatapa rohkaista ikääntynyttä digiteemojen pariin palvelukeskuksessa tai vastaavanlaisessa toimintaympäristössä.

3 Teoreettiset lähtökohdat

Tässä luvussa kuvaan aikaisempien tutkimusten tuloksia sähköisten palvelujen ja laitteiden käytön esteistä ja hyödyistä, rohkaisemisen tapoja digiopimiseen ja digiteemoihin tutustumiseen sekä erilaisia digiteemojen tutustumisen toimintaympäristöjä. Tarkastelen työni lähtökohtia ikääntyneen voimaantumisen näkökulmasta, johon olen sitonut

vertaistuen ja digiosallisuuden käsitteet. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen näkökulmia hyödynsin ryhmätoiminnan toteutuksessa ja digiteemoihin tutustumiseen rohkaisemisessa.

3.1 Digitaalisten palvelujen ja laitteiden käytön esteet ja hyödyt

Mielosen, Sarannon, Kuusiston, Kempin ja Kinnusen (2021) kyselytutkimuksessa ikääntyneiden tietotekniikan käytön esteeksi nousivat useimmiten tietotekniikkaan liittyvän laitteen tai sovelluksen käytössä vaikeasti ymmärrettävä teksti tai laitteen monimutkainen käyttö (Mielonen & Saranto & Kuusisto & Kemppi & Kinnunen 2021: 6). Esteenä digitaalisten palvelujen käyttöön nousivat Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto VALLI ry:n (2022) selvityksessä osaamisen tai välineiden puute (VALLI ry 2022: 11). Epävarmuutta kokevan ikääntyneen sähköisten palvelujen käytön tehostaminen edellyttää ammattilaisten ohjausta ja rohkaisua sähköisten palvelujen käyttöön (Mielonen ym. 2021: 3).

Wessman, Erhola, Meriläinen-Porras, Pieper ja Luoma (2013) kuvaavat tutkimuksessaan, että pankkipalvelujen siirtyminen internetiin vaikeuttaa ikääntyneiden pankkiasioiden hoitamista. Niiden hoitamisessa eniten ongelmia tuottivat verkkopankkitunnusten käyttö. Ikääntyneet kokivat verkkopankkitunnusten käytössä hankaluutta niiden turvallisessa hallinnassa. Osa ikääntyneistä koki, että teknologia tuo ainoastaan ylimääräistä painolastia elämään ja sen vuoksi he pyrkivät selviämään ilman teknisiä laitteita jatkossakin. (Wessman & Erhola & Meriläinen-Porras & Pieper & Luoma 2013: 23.) Toisaalta ikääntyneiden kokemista sähköisten palvelujen käytön hyödyistä nousi esille ajan säästäminen. Lisäksi se, ettei tarvitse lähteä palvelujen luo, säästää myös kustannuksia. (Mielonen ym. 2021: 8; VALLI ry 2022: 9.)

Hyötynäkökulmaa tarkastellessa huomionarvoista on se, että ikääntyneet eivät välttämättä hahmota digiosaamisesta tai laitteiden käytöstä saatuja hyötyjä riittävästi (Perttula 2020: 386). Ikääntyneet mieltävät herkästi sähköiset palvelut koskemaan vain pankkipalveluita tai virallisten asioiden hoitamiseen liittyviksi palveluiksi (VALLI ry 2022: 5).

Pihlainen ja Ng (2022) ovat tutkineet ikääntyneiden hakeutumista digitaalisten palvelujen opetukseen ja vertaisohjaukseen. Tutkimuksesta nousi esille, että ikääntyneen asenteet ja käsitys omasta kyvyttömyydestä oppia voivat estää osallistumasta digitaalisten palvelujen tutustumisen pariin. Ikääntynyt voi kokea olevansa liian iäkäs tai hän kokee pelkoa digitaalista

kohtaan. Ikääntyneet voivat myös kokea häpeää omista vähäisistä taidoistaan ja avun tarpeestaan. (Pihlainen & Ng 2022: 189, 192–193.)

3.2 Rohkaisemisen tapoja digioppimiseen ja digiteemoihin tutustumiseen

Vapaan sivistystyön organisaatioissa, kuten kansalaisopistoissa, järjestettyä tukea ja järjestöjen sekä yhdistysten antamaa tukea määritellään nonformaaliksi oppimiseksi. Nonformaalin oppimisen lisäksi on informaalia oppimista eli perheen jäsenten, ystävien, ja muiden läheisasiantuntijoiden antamaa tukea. Nonformaaliin oppimiseen kuuluu myös ikääntyneiden digioppimisen kannalta tärkeänä vertaisopastus. Ikääntyneet etsivät tukea nonformaalin opastuksen paikoista silloin, kun he harkitsevat digilaitteiden hankintaa tai haluavat oppia tai vahvistaa digiosaamistaan. (Pihlainen & Ng 2022: 194.)

Pihlaisen ja Ngn (2022) tutkimuksesta nousi esille, että mieluisat digituen tilanteet innostivat ikääntyneitä hakeutumaan digituen ja digiteemoihin tutustumisen tilanteisiin yhä uudelleen. Digitaalisten opettelemiseen, esimerkiksi digitukea järjestävään tahoon, ikääntynyt ohjautui siitä syystä, ettei hänellä ollut ketään läheistä, joka olisi auttanut digiasioissa. Osa koki myös digitaalisten harjoittelun mielekkääksi tavaksi viettää aikaa. Vertaisohjauksen parissa ikääntyneet kokivat, että opastajan ollessa mukava, ohjaustilanne koettiin turvalliseksi, rennoksi ja miellyttäväksi. Osa tutkimukseen osallistuvista ikääntyneistä pitivät tärkeinä digiteemoihin tutustumisessa sosiaalisen kanssakäymisen merkitystä. Arvokkaana asiana koettiin, että heidät kohdattiin ennen kaikkea ihmisinä ja kohtaamisen yhteydessä harjoiteltiin teknisempiä asioita. Vaikka sosiaaliset kontaktit eivät olleet pääasiallinen syy hakeutua opastukseen, se koettiin kuitenkin hyvin positiivisena asiana. (Pihlainen & Ng 2022: 202–203.)

Ikääntyneiden digitaalisten oppimiseen kannustamisessa kannattaa tuoda esille hyödynäkökulmaa sekä mahdollisuutta pysyä aktiivisesti mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. Digitaidot tuovat myös tyytyväisyyttä ja helpotusta elämään. (Pihlainen & Korjonen-Kuusipuro & Kärnä 2021: 155–157.)

Tutkimuksien mukaan (Rasi & Taipale 2020; Pihlainen ym. 2022) ikääntyneille soveltuu hyvin digitaalisten opetteleminen pienryhmissä, vertaisohjaajan kanssa tai yksilöopastuksessa. Kohtaamisessa on tärkeää muistaa hyvän ja lämminhenkisen ilmapiirin merkitys ja tukea ikääntyneen kokemusta siitä, että hän on osaava ja kykeneväinen oppimaan digitaalisia palveluja sekä tuki-, ja ohjausmuotoja kehitettäessä on olennaista huomioida ikääntyneen sosiaalinen tukeminen. Monilla ikääntyneillä on läheisiä tai omaisia, jotka tukevat digitaalisten opettelemisessa. On kuitenkin huomioitava myös ne

ikäntyneet, joilla ei ole perhettä tai omaisia. (Rasi & Taipale 2020: 331; Pihlainen ym. 2022: 16.)

Ikäntyneet tarvitsevat laajaa tukea sähköisten palvelujen ja laitteiden käytön ohjauksessa. Ohjauksen ei tule olla ainoastaan teknisten taitojen opettelemista. Sen tulee tukea myös digitaalisten käsitteiden ymmärryksen lisäämistä, kuten medialukutaitoa. (Rasi & Taipale 2020: 330.) Toisaalta Tapio (2020) toteaa, että oppimistilanteet, joissa ikääntyneellä ei ole mahdollisuutta harjoitella digitaitoja laitteella, eivät välttämättä motivoi heitä oppimiseen (Tapio 2020: 62). Kuitenkin opinnäytetyössäni minua erityisesti kiinnosti tutkia, onko keskustelevalle, digiteemoihin tutustumisen keinoin tapahtuvalla ryhmätoiminnalla sijaa digitaitojen harjoittelussa. Kun aihepiiri ja käsitteet alkavat olla tutumpia, voi ikääntynyttä ohjata digituen pariin, jossa opastetaan yksityiskohtaisemmin teknisissä asioissa.

Tietotekniikan ja digitaitojen opettelemiseen hakeutumisessa ikääntyneen on oltava itse innostunut ja rohkea (Wessman ym. 2013: 4). Näin ollen epävarmuutta kokevaa ikääntynyttä on tuettava ja rohkaistava digiteemojen pariin erityisellä tavalla. Wessmanin ym. (2013) mukaan ikääntyneille on esiteltävä positiivisella tavalla digitaalisia toimintoja niin, että ne ovat lähellä heidän arkielämäänsä. On tärkeää tehdä tutuksi palveluja ja toimintoja, jotka ovat helposti lähestyttäviä. (Wessman 2013 ym.: 47.)

Digiteemoista epävarmuutta kokevien ikääntyneiden rohkaisemisen lisäksi opinnäytetyöni tarkoituksena oli lisätä ymmärrystä ja keinoja siitä, miten työntekijä voi rohkaista asiakkaita, kuten arkisten päivittäisten kohtaamisten yhteydessä tai ryhmänohjaustilanteissa. Työntekijän ei tarvitse olla monipuolinen digiosaaja, vaan hän voi ottaa selvää asioista yhdessä asiakkaan kanssa, yhteistyössä vapaaehtoisen vertaisohjaajan tai digiohjaajan kanssa.

3.3 Erilaisia digiteemoihin tutustumisen ympäristöjä

Oppimista tukee se, kun voi opetella taitoja ikäistensä seurassa. Vertaisopetuksessa on havaittu muutoksia iäkkään motivaatiossa ja rohkeudessa käyttää digipalveluja. (Pihlainen & Korjonen-Kuusipuro & Kärnä 2021: 157.) Ruoppila (2014) toteaa, että myös itse ikääntyneen ohjaajan läsnäolo lieventää epävarmuuden ja ahdistuneisuuden tunteita tietotekniikan opettelua kohtaan (Ruoppila 2014: 44–45).

Yhteiskunnallisten palvelujen tarjoajien on kehitettävä tapoja tukea eri ikäisten digitaitojen oppimista. Ikääntyneille, joilla on erilaisia tarpeita tai asioita, jotka saattavat estää tai hidastaa digitaitojen oppimista on tarjottava uudenlaisia oppimis- tai koulutusmahdollisuuksia. (Pihlainen ym. 2021: 163–166.) Erilaisia asioita, jotka voivat estää tai hidastaa oppimista voivat olla sairauden tai vammojen tuomat haasteet, kuten varhaisvaiheen muistisairaus, näkökyvyn tai kuulon heikkeneminen. Näiden asioiden huomioon ottaminen tuo erilaisia tarpeita digitaitojen opettamisen järjestelyille.

Pihlaisen ym. (2022) tutkimuksesta nousee esille, että sosiaalisilla kontakteilla oppimisessa on suuri merkitys, kun ajatellaan ikääntyneen osallistumista digitaitojen oppimistilanteeseen. Olennaista on myös muistaa, ettei ikääntyneiden kohdalla kiinnostus digi-aiheisiin synny automaattisesti. Tutkimuksen tuloksina havaittiin, että on olemassa ikääntyneiden ryhmä, joka ei osallistu digitaitojen harjoittelun tilanteisiin ja on tästä syystä vaarassa syrjäytyä. Oppimisympäristöjä kehitettäessä on otettava huomioon sosiaalista kanssakäymistä tukeva toiminta, jonka avulla voidaan houkuttaa digitaaloista syrjäytymisvaarassa olevaa ikääntyneiden ryhmää tutustumaan digiteemoihin. Oppimisympäristöjen kehittämisessä on otettava huomioon myös ikääntyneiden moninaisuus erilaisin tarpein ja toivein. On kuitenkin ymmärrettävä, että kaikki eivät lukuisista digitaitomahdollisuuksista huolimatta voi käyttää tai opi käyttämään digipalveluja ja heille on turvattava korvaava tapa asioida. (Pihlainen ym. 2022: 16.)

Erityisesti palvelukeskustoiminnassa ja vastaavanlaisissa toimintaympäristöissä on kokemusta monenlaisesta ryhmätoiminnasta. Opinnäytetyöni ryhmätoiminnan yhtenä lähtökohtana oli se, että yhteisen keskustelun avulla vertaisten kanssa pyritään avaamaan muun muassa palvelujen käytön hyötyjä. Lisäksi keskustellaan erilaisista tunteista sekä esteistä, joita palvelujen tai laitteiden käytön opettelemiseen voi liittyä. Ryhmässä oli myös mukana opastamassa ikääntynyt digivertaisohjaaja.

Digitaitojen opettelemisessä voi olla myös tilanne, että ikääntyneellä olisi halukkuutta opetella, mutta ei ole ketään kuka opettaisi (Hänninen ym. 2021: 6). On tärkeää saada ikääntynyt tuntemaan siinäkin vaiheessa, kun hän on rohkaistunut digitaitojen opettelemiseen, että hän saa aktiivisesti tukea ja tietää mistä tukea on saatavilla.

Digitaitojen ylläpitäminen sekä tietotekniikkaan liittyvä sanasto voivat aiheuttaa haasteita. Tärkeä huomio on se, että teknologiaan varovaisesti ja epävarmasti suhtautuvat, voivat olla juuri niitä, jotka hyötyisivät palvelujen ja laitteiden käytöstä eniten. (Perttula 2020: 386, 392.) Ikääntyneiden moninaiset tarpeet sekä erilaisten oppimisympäristöjen

kehittäminen ovat tärkeitä huomioida suunnitellessa tutustumista digiteemoihin. Erityisen tärkeä havainto on, että turvallinen ja sosiaalisia kontakteja tarjoava ryhmä sekä rento ja rauhoitteleva ilmapiiri koetaan toimivaksi oppimisympäristöksi. (Pihlainen ym. 2022: 16.; Ruoppila 2014: 45.)

3.4 Ikääntyneen voimaantumisen tukeminen

Voimaantuminen on ihmisestä itsestään lähtevä kokonaisuus. Toiselle ei voi antaa voimaa eikä kukaan voi pakottaa toista voimaantumaan. Toisen ihmisen voimaantumisprosessia voidaan kuitenkin tukea ja auttaa löytämään voimavaransa. Tällaista rohkaistumista Siitonen (1999) kuvaa sisäisenä voiman tunteena ja voimaantumisenä (*empowerment*). (Siitonen 1999: 82, 93.) Digiteemoista epävarmuutta kokevaa ikääntynyttä voi tukea hahmottamaan oppimiskykyään. Tämä tukee häntä voimaantumaan digitaalisten oppijana. Ikääntyneen on myös tiedostettava omat voimavaransa, joka edistää ymmärrystä siitä, millä tavoin digitaaliset taidot voivat esimerkiksi tukea omaan elämänhallintaan.

Useimmat tutkijat, kuten Bandura (1977) ja Smith (1996) ovat kuvanneet voimaantumista. Eri tutkijoiden määritelmistä löytyy yhtäläisyyksiä. Niissä kaikissa korostuu se, että päämääränä on edistää ihmisen oman voiman kehittymistä ja vastuuta omasta kehittämisestään. Näihin päämääriin pyrkimisessä tarvitaan rohkaistumista, osallistumista, omien kykyjen hyödyntämistä tehokkaasti ja oman sisäisen voiman tunteen kokemista. (Ks. Heikkilä & Heikkilä 2001: 283–285.) Voimaantumisen tunteeseen voi vaikuttaa myös oman osaamisen tunnistaminen. Kun tunnistaa omaa osaamistaan, se voi vaikuttaa positiivisesti tulevaisuuden suunnitelmiin, käsitykseen omasta osaamisesta ja kyvykkyydestään. (Airaksinen 2020: 120.) Yhdessä oppimalla oman osaamisen ja kykyjen hyödyntämiseen voi saada tukea toiselta oppijalta.

Voimaantumisen eri näkökulmia on tutkittu eikä voimaantumiselle ole yksittäistä määritelmää. Määritelmässä kiteytyy kuitenkin ajatus siitä, että voimaantuminen lähtee ihmisestä itsestään. Tutkimuksessa nousee esille edellä mainittuun viitaten kysymys siitä, miten ihminen itse pystyy saavuttamaan sisäisen voiman tunteen. (Siitonen 1999: 91.) Toisin sanoen, miten ihminen luo voimaa itselleen, miten voi auttaa muiden voimaantumisessa ja sitä, että löytää itsestään sekä sosiaalisesta ympäristöstään voimavaroja (Siitonen 1999: 91; Nivala & Rynnänen 2019: 198). Voimaantumisen tukemiseen ja oman sisäisen voiman tunteen hallintaan digioppimisessa tärkeänä osana on ikääntyneen tieto siitä, että apua ja tukea digitaalisten taitojen ylläpitämiseen ja oppimiseen on saatavilla jatkossakin. Ikääntynyt saa vahvistusta siihen, että kykenee oppimaan eikä digiasioiden kanssa tarvitse jäädä yksin.

Ko (2020) kuvaa tutkimuksessaan singaporelaista ikääntyneiden opetusmallia, joka rakentuu asteittaisesta ikääntyneiden oppijoiden voimaannuttamisesta. Tutkimuksen tuloksena rakentui teoria opetusmallista, johon kuuluu oppijan empatia-, sitouttamis-, ja voimaantumisvaihe. Opetusmallissa yhtenä osana luodaan toimintaympäristö, joka auttaa oppijoita voimaantumaan asteittain. Tässä on tärkeää motivoida oppijaa itseluottamusta lisäämällä ja herättää kiinnostusta opittavaan asiaan. Voimaantumista edistää myös se, että oppijat auttavat toisia oppimaan yhteisen pohdinnan kautta. (Ko 2020: 731, 741.) Asteittainen voimaannuttaminen on hyvä ottaa huomioon, kun suunnitellaan ikääntyneiden digitaitojen opettamista. Itseluottamuksen lisääminen ja kiinnostuksen herääminen opittavan asiaan ovat merkityksellisiä asioita digitaitojen oppimisessa.

3.4.1 Vertaistuki

Vertaistuellalla tarkoitetaan ihmisten kokemukseen pohjautuvaa tuen antamista toinen toisilleen. Vertaisuus käsitteeseen kuvataan liittyvän yhteistä asiantuntijuutta, voimavaroja, tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta. Vertaisuudesta tuleva voima ja tuen saaminen pohjautuvat samoihin asioihin niin yksilöllisessä tuessa kuin ryhmätoiminnassa. Näitä asioita ovat esimerkiksi tiedon saaminen sopivissa määrin ja ryhmän yhteinen oppiminen. (Mikkonen & Saarinen 2018: 9, 20–21.)

Vertaistuki toki mielletään usein tarkoittamaan samassa elämäntilanteessa olevien keskinäiseen tukemiseen, kuten sairastumistilanteessa. Opinnäytetyössäni sovelsin vertaisuuden ja vertaistuen käsitteitä digiaiheista epävarmuutta kokevien ryhmätoimintaan. Vertaistuellalla on myös suuri merkitys uuden tiedon saamiseen toisilta ja voimavarojen lisääntymiseen (Mikkonen & Saarinen 2018: 20–21), kuten tässä opinnäytetyössä rohkaistuminen digiaiheisiin tutustumisessa.

Eryteisesti vertaisuuden kokemus voi olla hyvin vahva, kun keskiössä ovat ikääntyneet, jotka voivat kokea jopa pelkoa digilaitteiden ja palvelujen käyttöä kohtaan. Kuten Pihlainen ja Ng (2022) kuvaavat, ikääntyneen asenteet ja käsitys omasta kyvyttömyydestä oppia voivat estää osallistumasta digitaalisiin tutustumisen pariin. Ikääntynyt voi kokea olevansa liian iäkäs tai hän kokee pelkoa digiaiheita kohtaan. Ikääntyneet voivat myös kokea häpeää omista vähäisistä taidoistaan ja avun tarpeestaan. (Pihlainen & Ng 2022: 192–193.) Näiden asenteiden ja käsitysten muutoksessa ikääntynyt voi saada tukea vertaisilta, kun hän huomaa, että muillakin voi olla samankaltaisia kokemuksia.

3.4.2 Digiosallisuus

Isola ym. (2017) määrittelevät osallisuuden käsitteen toimintana ja olemisena, liittymisenä, suhteissa olemisena, kuulumisena ja yhteisyytenä. Lisäksi osallisuutta määritellään yhteensopivuutena ja mukaan ottamisena. Osallisuus on myös osallistumista, johon liittyy vaikuttaminen. (Isola ym. 2017: 3.) Digitalisaation ollessa käynnissä osallisuuskäsitteen yhteydessä puhutaan myös digiosallisuudesta. Määritelmää kuvataan seuraavasti: digitaalisten välineiden tai palvelujen avulla tapahtuva osallisuus digitaalisuvassa yhteiskunnassa. (Korjonen-Kuusipuro ym. 2022: 9.) Digiosallisuus määritellään myös osallisuuden toteutumiseksi digitalisoituvassa yhteiskunnassa (Hänninen ym. 2021: 7). Digiosallisuuden kokemusta kysyttiin ikääntyneiltä (n=289) VALLI ry:n Ikäteknologiakeskuksen kyselytutkimuksessa. Ikääntyneet kuvasivat digiosallisuuden olevan mukana oloa, kuulumista joukkoon, toimijuutta, itsemääräämisoikeutta sekä saman tiedon äärellä olemista kuin muutkin. (VALLI ry 2022: 6–9.)

Syrjäytymisvaara palveluista ja tiedon saamisesta voi vähentyä voimaantumisen ja omien taitojen hahmottamisen lisääntymisenä. Digiosallisuuden vahvistumista arvioitiin kysymällä ikääntyneen kokemuksia ryhmäjakson jälkeen siitä, minkälaisia valmiuksia hän on saanut digitaalisten opetteluun. Lisäksi selvitin, onko ikääntynyt saanut rohkeutta, esimerkiksi hakeutua jatkossa digiopastuksen pariin tai hankkia digilaitteen, kuten tabletin tai älypuhelimien. Tässä opinnäytetyössä tarkastelin sitä, minkälaisia lähestymistapoja voi käyttää vahvistettaessa ikääntyneen digiosallisuutta. Ikääntyneen ymmärrystä omista kyvyistään on tärkeää vahvistaa, jotta hän saa rohkeutta kehittää digitaalisten virikkeiden löytämisessä tuomaan sisältöä arjen toimintoihin. Näillä keinoilla ikääntyneellä on mahdollisuus olla osallisena yhteiskunnassa monipuolisesti ja yhdenvertaisesti.

3.5 Konstruktivistinen oppimiskäsitys

Tynjälän (1999) mukaan tiedonmuodostusta voidaan kuvata sosiaalisena, yhteisöllisyyttä korostavana prosessina, jolloin siitä puhutaan käsitteellä sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys. Konstruktivistiseen oppimiskäsitykseen sisältyy ajatus, että ihminen ei rakenna merkityksiä ainoastaan itseään varten. Ihminen on sosiaalinen olento, jolla on tarve jakaa ymmärrystään muiden kanssa sekä ymmärtää toisia. Konstruktivistisen oppimiskäsityksen mukaan oppiminen ei ole tiedon passiivista vastaanottamista. Oppija on aktiivisena kognitiivisessa toiminnassa. Oppija tulkitsee havaintojaan ja uutta tietoa jo opitun tiedon ja kokemustensa pohjalta. (Tynjälä 1999: 22, 39; Kärnä 2022: 170.)

Digiteemoista epävarmuutta kokevien ikääntyneiden tutustumista aihepiiriin ohjasi tässä opinnäytetyössä sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys. Tynjälän (1999) mukaan tässä suuntauksessa painottuvat sosiaalinen vuorovaikutus, keskustelu, yhteinen oppiminen, merkityksistä neuvottelu ja niiden rakentaminen käytännöllisissä yhteyksissä. Sosiaalisen vuorovaikutuksen avulla oppija voi saada tukea muilta ajattelulleen ja reflektoida omia ajatuksiaan, saada sosiaalista tukea ja antaa sitä muille. Tässä oppimissuuntauksessa tutkimuksen näkökulmasta nimenomaan painottuu, miten opittavasta aiheesta keskustellaan yhdessä ryhmätilanteessa. (Tynjälä 1999: 61, 65.) Näitä tekijöitä hyödynsin opinnäytetyössäni ryhmätoiminnan sisällöissä, joissa ne rakentuivat vuorovaikutuksen ja yhteisen keskustelun mahdollistamisessa sekä yhteisen oppimisen tukemisessa. Yhteisessä oppimisessä olennaista on, että keskustellaan opitun asian merkityksestä, ja miten opittua voidaan soveltaa käytäntöön.

Konstruktivismiin pedagogisina painoituksina ovat oppijan aktiivisuuden merkitys, jossa oppija rakentaa aktiivisesti uudelleen kuvaansa maailmasta sekä omasta toiminnastaan siinä. Opettaja on keskustelua virittävä, oppimisen ohjaaja. Oppijan aikaisemmat tiedot ovat uuden oppimisen lähtökohtina. Opetuksen pohjaksi on hyvä ottaa oppijan olemassa olevat tiedot, käsitykset ja uskomukset opiskeltavasta tai tutustumisen kohteena olevasta aiheesta. (Tynjälä 1999: 61; Länsitie 2015.) Painoituksena on myös erilaisten tulkintojen huomioon ottaminen. Tässä lähtökohtana on, että oppijoilla on yleensä monenlaisia tapoja ymmärtää asioita ja heillä voi olla paljon erilaisia kokemuksia niistä. Tämän takia asiat voidaan tulkita eri tavoin. Asioilla voi myös olla eri merkitys ihmisille ja lisäksi kiinnostuksen kohteet vaihtelevat. (Tynjälä 1999: 63.)

Konstruktivistisen mallin mukaisesti opetustilanne on toiminnallinen ja vuorovaikutteinen. Opittavaan aiheeseen tutustutaan yhdessä. Keskeisinä tekijöinä toiminnassa ovat oppijoiden motivointi ja sitouttaminen. Lähtiessä tutustumaan uuteen aiheeseen, on tärkeää kartoittaa oppijan lähtötilanne sekä virittäytyä aiheeseen, esimerkiksi aktivoivan alkutehtävän avulla. (Länsitie 2015.)

Reflektio on yksi osa konstruktivistista oppimiskäsitystä, joka edistää ajattelun ja tunteiden jäsentämistä. Reflektoinnin ajatellaan olevan omien ajatusten, tunteiden ja näkemysten puhumista ääneen. Näitä osa-alueita prosessoidaan ja pyritään saamaan asioihin selkeyttä. Reflektointi voi myös tapahtua yhdessä, jolloin se voi olla ennaltasuunniteltua ja ohjattua. Yhdessä reflektoidessa pohditaan jotain kysymystä tai asiaa, jolloin vahvistetaan ymmärrystä aiheesta. (Kilpiä 2022: 62–63.)

4 Opinnäytetyön toteutus

Tutkimuskohteenani olivat digiteemoista epävarmuutta kokevat ikääntyneet palvelukeskuksen asiakkaat. Ohjasin ryhmää, jonka tavoitteena oli rohkaista ja tutustuttaa ikääntynyttä digiteemojen pariin. Ryhmänohjaajaparini oli vapaaehtoinen ikääntynyt digivertaisohjaaja. Ryhmätoiminta toteutettiin helsinkiläisessä palvelukeskuksessa syksyllä 2023.

4.1 Palvelukeskus toimintaympäristönä

Helsingin kaupungilla on 15 palvelukeskusta, jotka on tarkoitettu helsinkiläisille eläkeläisille ja työttömille. Palvelukeskuksissa on tarjolla erilaista matalan kynnyksen toimintaa. (Palvelukeskukset alueittain – esite; Helsingin kaupunki 2023.)

Palvelukeskuksen toimintamuotoja ovat digituki, itsehoitopiste (esimerkiksi verenpainemittaukseen), liikunta- ja terveysneuvonta, kuntosali, pesutupa, sauna, kirjasto, palveluneuvonta ja sosiaaliohjaus ja ravintola- sekä kahvilapalvelut. Lisäksi palvelukeskuksissa on monipuolista ryhmätoimintaa, kuten kädentaidot, liikunta ja keskustelu-, ja vertaistuelliset ryhmät erilaisille asiakasryhmille. Ryhmiä ohjaavat sekä ammattihenkilöt että vapaaehtoiset vertaisohjaajat. Palvelukeskuksissa toteutetaan myös ohjelmallista toimintaa, kuten musiikkiesityksiä. (Helsingin kaupunki 2023; Palvelukeskustoiminnan kehittämisohjelma vuosille 2014–2016: 20–21.) Palvelukeskusten palvelujen ja toimintojen tarjonnan laajuus riippuvat palvelukeskuksen koosta.

4.2 Ryhmätoiminnan toteutus ja osallistajat

Alkuperäisenä tavoitteena oli tavoittaa kohderyhmäksi sellaisia ikääntyneitä, jotka eivät vielä käytä digilaitteita lainkaan. Heillä voi olla voimakasta epävarmuuden kokemusta, vastustusta ja tiedon puutetta digiteemoista. Heidän tavoittamisensa olisi kuitenkin vaahtunut henkilökohtaisen keskustelun paperisen tiedotteen sijaan. Keskustelulla olisi voinut eri tavalla rohkaista osallistujaa ryhmään mukaan kuin paperisen tiedotteen avulla.

Tavoitin osallistujia ryhmään lähettämällä tiedotteen ryhmätoiminnasta eri palvelukeskuksiin sekä informoimalla kollegoitani tiedottamaan asiakkaita suullisesti ryhmätoiminnasta. Osallistumisesta kiinnostuneet palvelukeskusten asiakkaat ottivat yhteyttä ja ilmoittautuivat mukaan. Ryhmän markkinoinnissa huomioitiin myös ne ikääntyvät, joilla ei ole läheisiä tai omaisia tukemassa digitaalisten taitojen opettamisessa. Heitä pyrittiin tavoittamaan ryhmään osallistujiksi.

Tiedote ryhmästä lähti kollegoille elokuun 2023 alussa. Osallistujia ilmoittautui mukaan yhteensä kahdeksan, joista kaksi lopulta perui osallistumisensa henkilökohtaisista syistä. Ryhmään osallistui yhteensä kuusi henkilöä. Osallistujat ovat helsinkiläisiä ja iältään 65-vuotiaista ylöspäin. Kahdella osallistujista ei ollut läheisiä auttamassa digilaitteiden käytössä. Tein alkuhaastattelut elo-, ja syyskuun aikana ennen ryhmän alkua ja loppuhaastattelut marraskuun puoliväliin mennessä ryhmäjakson päättymisen jälkeen. Ryhmä käynnistyi 20.9.2023 ja ryhmäjakso päättyi 25.10.2023. Ryhmä kokoontui kuusi kertaa peräkkäin viikoittain. Ryhmätapaamisen kesto oli 1,5 tuntia.

Ryhmässä tutustuttiin sähköisiin palveluihin, toimintoihin ja aihepiireihin osallistujien toiveiden mukaisesti. Ryhmätoimintaa toteutettiin konstruktivistisen oppimiskäsityksen periaatteisiin nojaten. Ryhmässä vahvistettiin osallistujien ymmärrystä digiteemoista heidän aikaisempien tietojensa sekä kokemusten pohjalta. Osallistujia rohkaistiin nostamaan esille omat kykynsä digitaalisten oppijana ja kannustettiin pohtimaan, mitkä digitaaliset taidot voisivat auttaa oman arkielämänsä hallinnassa. Ryhmässä pyrittiin luomaan oppimisympäristö, jossa osallistujat yhdessä pohtivat erilaisten digiteemojen merkitystä. Pihlaisen ym. (2021) mukaan ikääntyneiden digitaalisten oppimiseen kannustamisessa kannattaa tuoda esille hyötynäkökulmaa sekä mahdollisuutta pysyä aktiivisesti mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa (Pihlainen ym. 2021: 155–157).

Opinnäytetyössäni toteutettavan ryhmätoiminnan pedagogisia periaatteita olivat vuorovaikutuksellisen, toiminnallisen ja keskustelevan tilanteen mahdollistaminen. Ryhmätoiminnan toteutuksessa on kuvattu erilaisia harjoituksia, joiden avulla osallistujien omaa pohdintaa digiteemoista ja niiden merkityksistä sekä hyödyistä heräteltiin. (Kts. Liite 1 Ryhmätoiminnan toteutusrunko)

Vapaaehtoinen digivertaisohjaaja innostui lähtemään mukaan ohjaajapariksi, kun kerroin alustavia ajatuksiani digiteemoista epävarmuutta kokevien ikääntyneiden ryhmätoiminnasta. Pidín yhteyttä ohjaajapariini säännöllisesti ja informoin ryhmän aloituksesta, kun riittävästi osallistujia oli ilmoittautunut. Yhteisiä ryhmäkertojen suunnittelutapaamisia oli vertaisohjaajan kanssa ennen jokaisen ryhmäkerran alkua sekä pidimme yhteyttä sähköpostitse ryhmäkertojen sisältöihin liittyvistä asioista. Lisäksi kävimme jokaisen ryhmäkerran jälkeen lyhyen keskustelun, jossa hahmottelimme seuraavaan kertaan suunniteltuja teemoja. Aikaa ryhmätapaamisten suunnitteluun meni viikoittain arviolta kaksi tuntia, joka sisälsi oman käyttämäni suunnitteluajan sekä yhteisen ajan digivertaisohjaajan kanssa.

Opinnäytetyöhöni liittyvässä ryhmän toteutuksessa ei niinkään keskitytty teknisiin digitaalisiin, vaan eri teemojen ja palvelujen sisältöihin, kuten sähköisiin palveluihin ja käytön hyötyihin tutustumiseen. Ryhmässä keskusteltiin termien merkityksistä ja tunteista, joita digilaitteiden ja sähköisten palvelujen sekä toimintojen käyttäminen herättää. Ryhmässä harjoiteltiin laitteiden ja sähköisten palvelujen käyttöä myös teknisesti ryhmänohjaajien avustuksella.

4.3 Tutkimusmenetelmät

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena, toimintatutkimuksellisin keinoin. Tämä lähestymistapa mahdollistaa ikääntyneiden kokemusten ja digiteemoille annettujen merkitysten esille nostamisen. Laadullisella tutkimuksella tavoitellaan ilmiön kokonaisvaltaista ymmärtämistä (Kananen 2014: 13). Myös Varto (1992) tuo esille, että laadullinen tutkimus pitää sisällään elämismaailman tutkimisen, jossa keskeisinä tutkittavina asioina ovat merkitykset, jotka ilmenevät mitä moninaisimmin tavoin (ks. Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006).

Toimintatutkimuksessa tutkimuksen tekijä voi olla itse mukana tutkimuksessa ja toiminnassa. Toimintatutkimuksessa osallistujat ovat aktiivisesti mukana prosessissa, joka tähtää muutokseen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Kananen 2014: 13.)

Toimintatutkimus on jatkuva ja syklinen prosessi, jonka tavoitteena on muutos ja kehittäminen. Kaikki kolme elementtiä eli toiminta, tutkimus ja muutos tapahtuvat kaikki tutkimusprosessissa samaan aikaan. (Kananen 2014: 13, 16–21.) Toimintatutkimuksen sykliisyys muodostuu suunnittelu-, toiminta-, havainnointi-, ja seurantavaiheista (Kananen 2014: 13; Carr & Kemmis 1986: 186). Kananen mukaan (2014) toimintatutkimuksen vaihekuvauksia on monenlaisia, mutta perusajatus on sama eli ongelman määrittely, ratkaisun esitys, ratkaisun kokeilu ja arviointi (Kananen 2014: 34).

Opinnäytetyössäni pyrin tavoittamaan digiteemoista epävarmuutta kokevia ikääntyneitä. Suunnittelin ja toteutin heille ryhmätoimintaa. Ryhmätoiminnan sisällön rakentamiseen tein osallistujille alkuhaastattelut, joiden pohjalta suunnittelin ryhmäkertojen sisältöä. Jokaiselta ryhmäkerralta keräsin kirjallista arviointia kunkin ryhmäkerran sisällöstä ja oppimiskokemuksesta. Ryhmäkertojen arviointikyselyn perusteella sekä suullisen palautteen avulla suunnittelimme yhdessä digivertaisohjaajan kanssa seuraavia ryhmäkertoja. Jokaisen ryhmäkerran jälkeen kirjasin itselleni muistiin asioita, jotka otin seuraavan ryhmäkerran toteutuksessa huomioon. Loppuhaastatteluista nousi esille

muutosta siihen, miten osallistuja oli kokenut ennen ryhmään tuloa digiteemat ja miten kokemus oli muuttunut ryhmäjakson jälkeen.

Tämä opinnäytetyön raportti kuvaa arviointia siitä, minkälaisia merkityksiä ryhmään osallistujat antavat oppimiselle ja digiteemoihin tutustumiselle ryhmässä. Tämän arvioinnin perusteella voidaan pohtia, voisiko vastaavanlaista ryhmää kokeilla uudestaan ja saada uusia kehittämisideoita ryhmätoiminnan toteutukseen. Kuviossa 1 kuvaan opinnäytetyön prosessia toimintatutkimuksen vaiheiden mukaisesti.

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessikuvaus toimintatutkimuksen vaiheiden mukaisesti (Kanasta 2014: 50 mukaillen).

Toimintatutkimus on prosessi, jonka tavoitteena on asioiden muuttaminen ja kehittämisen aiempaa paremmaksi. Siinä osallistuja pohtii omia käsityksiään ja taitojaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa. (Aaltola & Syrjälä 1999: 14, 18.) Suunnittelin ryhmätoimintajakson tavoitellakseni siihen osallistujiksi digiteemoista epävarmuutta kokevia ikään-

tyneitä. Ryhmän sisällön suunnittelin alustavasti digiteemoja hahmotellen, sosiokonstruktivistisen oppimiskäsityksen pedagogisia periaatteita sekä voimaantumisen tukemisen menetelmiä hyödyntäen. Olin itse mukana ohjaajana ja lisäksi ohjaajaparini oli vapaaehtoinen digivertaisohjaaja. Tavoitteena oli saada kokemuksia ryhmätoiminnasta, jossa olen itse mukana tutkijan roolissa vuorovaikutuksessa tutkittavien kanssa.

4.4 Aineiston keruu

Tässä luvussa kuvaan aineiston keruun menetelmiä ja vaiheita. Opinnäytetyössäni keräsin aineistoa haastattelemalla ryhmätoimintaan osallistujia. Lisäksi selvitin osallistujien arviointia heidän oppimisestaan ja palautetta ryhmän tapaamiskerroista lyhyen kyselylomakkeen avulla jokaisen tapaamiskerran yhteydessä.

Keräsin aineistoa käyttäen teemahaastattelua puolistrukturoidulla haastattelulomakkeella, jossa oli avoimia kysymyksiä (ks. Liite 4). Eskolan ja Suorannan (1998) mukaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset ovat kaikille haastateltaville samat. Vastausvaihtoehtoja ei ole, vaan haastateltavat voivat vastata omin sanoin. (Hirsjärvi & Hurme 2008: 47.) Puolistrukturoidulla haastattelulla, jossa kysymykset on laadittu etukäteen, on helpompi huolehtia, että jokaiselta ryhmään osallistujilta kysytään samat asiat. Kun vastausvaihtoehtoja ei ole valmiina, haastateltavilta voi tulla sellaisiakin ajatuksia, joita haastattelija olisi osannut huomioida kartoittaessa aihepiiriä. (Puusa & Juuti 2020: 112.)

Haastattelin ryhmään osallistujia ennen ryhmän alkua yksitellen saadakseni jokaiselta osallistujalta tietoa heidän kokemuksistaan sähköisten palvelujen ja digilaitteiden käytöstä. Haastattelun avulla selvitin myös, minkälaisia mahdollisia hyviä tai huonoja kokemuksia heillä on. Lisäksi kartoitin, minkälaista tuen tarvetta heillä on digiteemojen suhteen. Hahmottelin haastattelun perusteella osallistujan lähtötilannetta opittavaan asiaan. Kyseisellä haastattelutavalla sain myös sisältöideoita ryhmäkertojen teemoihin. Aineiston keruumenetelmänä oli yksilöhaastattelu siksi, että tavoitteena oli saada selville osallistujan oma henkilökohtainen kokemus ja näkemys digiteemoihin tutustumisesta osallistuessa ryhmätoimintaan. Kuten Hirsjärvi ja Hurme (2008) toteavat haastattelun tarkoituksena on välittyä kuva haastateltavan kokemuksista ja ajatuksista (Hirsjärvi & Hurme 2008: 41).

Haastateltavia oli kuusi henkilöä, jotka ovat iältään yli 65-vuotiaita. Haastatteluaineistoa tuli yhteensä 2 tuntia 50 minuuttia. Litteroituna tekstimuotoista aineistoa tuli 20 sivua fontilla Arial, fontin koko 11, rivivälillä 1,5. Lisäksi ryhmätapaamisten arviointikyselyjen

koontiaineistoa tuli kaksi sivua. Nauhoitin haastattelut saneluohjelmalla, joka oli käytössä poissaolevasta puhelimesta, jossa ei ole internetyhteyttä. Haastattelut litteroitiin tekstimuotoon mahdollisimman pian haastattelun jälkeen. Litteroinnin yhteydessä anonymisoin aineiston niin, ettei siitä eikä ryhmätapaamisiin liittyvien kyselylomakkeen vastausten perusteella pysty tunnistamaan haastatteluun osallistujia. Haastateltavien ikää eikä sukupuolta tule esille.

Ryhmäjakson päätyttyä tein haastattelun uudelleen, jossa haastattelukysymysten avulla selvitin suhtautumisen muutosta digiteemoihin ryhmäjakson aikana. Tässä käytin arviointimallina ennen- ja jälkeen- mittausta (Kananen 2014: 61). Haastattelemalla osallistujia arvioin heidän suhtautumisensa muutosta digiteemojen suhteen verraten kokemuksia, joita osallistujalla oli ennen ryhmän alkua ja minkälaisia ne olivat ryhmäjakson päätyttyä. Alkuhaastattelussa noudatin strukturoidumpaa kysymysten kulkua kuin loppuhaastattelussa. Alkuhaastattelu toimi enemmänkin kartoittavana ryhmäkertojen sisältöjä valmistelevana ja osallistujaan tutustumista tukevana keskusteluna. Loppuhaastattelu oli myös puolistrukturoitu, jossa kysyin samat kysymykset kaikilta. Joitakin vastauksia tarkensin selventävillä lisäkysymyksillä.

Jokaisen ryhmäkerran päätteeksi osallistujat täyttivät nimettömästi arviointikyselylomakkeen (kts. Liite 2). Lomake koostui avoimista kysymyksistä. Peavyn (2001) mukaan konstruktivistisessa ohjauksessa kysymyksiä pidetään tärkeinä työvälineinä. Niiden avulla voidaan esimerkiksi selventää asioita ja luoda merkityksiä. Yhtenä kysymystyyppinä on kuvauksia pyytävät kysymykset. (Peavy 2001: 91.) Muotoilin arviointikysymykset siten, että niiden avulla pyrin saamaan mahdollisimman monipuolista kuvausta ryhmään osallistujan omasta kokemuksesta. Arviointikysymyksillä halusin selvittää: minkä asian osallistuja oppi kyseisellä ryhmäkerralla, mikä herätti kiinnostusta, mikä asia rohkaisi ja mikä tuntui vaikealta tai hämmentävältä. Lisäksi kysyttiin kokemusta tuen antamisesta toiselle ryhmäläiselle ja omaa kokemusta toiselta ryhmäläiseltä saadusta tuesta. Vastausten avulla saatiin tietoa aihealueista, jotka osallistujia kiinnostivat ja pysyttiin myös kehittämään seuraavan ryhmäkerran sisältöä.

Arviointikyselylomakkeen käytössä tuli esille, että osallistujien kyky ja motivaatio tuottaa kirjallista materiaalia on otettava huomioon. Kirjallista palautetta ryhmäkerroista tuli välillä laveammin kirjoitettuna ja välillä suppeasti samankaltaisten asioiden toistuessa. Kuten Tuomi ja Sarajärvi (2018) toteavat, kirjallisessa tiedonkeruumuodossa vastaajan ikä ja valmiudet tuottaa kirjallista sisältöä voivat vaikuttaa aineiston keruun toteutukseen (Tuomi & Sarajärvi 2018: 96–97).

4.5 Aineiston analyysi

Aineiston analyysissä etsitään vastauksia tutkimusongelmaan. Analyysin avulla etsitään erilaisia näkökulmia, jotka liittyvät opinnäytetyön tutkimuskysymyksiin. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Analysoin haastatteluja ja arviointikyselylomakkeiden aineistoa temaattisella analyysillä käyttäen induktiivista eli aineistolähtöistä analyysitapaa. Sen lisäksi käytin abduktiivista eli teoriaohjautuvaa analyysitapaa, jolloin analysoin, miten aineisto yhdistyy teoriapohjaan. Braunin & Clarken (2006) mukaan induktiivisella analyysitavalla aineistoa ei koodata teoreettisen viitekehyksen lähtökohdista vaan tunnistetut teemat liittyvät vahvasti aineistoon (Braun & Clarke 2006: 83). Aineistolähtöisellä analyysitavalla aineistosta nousi kuitenkin esille vahvasti teoriaan kiinnittyviä teemoja, joten siitä syystä käytin kahta erilaista analyysitapaa.

Kuten Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010) toteavat tutkimuskysymys ja tapa lukea aineistoa sekä tulkinnat ja valinnat ohjaavat sekä jäsentävät aineiston työstämistä. Olennaista on, että aineiston analyysivaiheessa työskennellään systemaattisesti ja kirjoitetaan auki analyysivaiheet selkeästi. Tämä lisää opinnäytetyön arvioitavuutta ja antaa kuvaa siitä, miten analyysi on toteutettu teknisesti sekä millä tavoin työn tekijä on analyysiin liittyviä valintoja pohtinut. (Ruusuvuori & Nikander & Hyvärinen 2010: 15.)

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan temaattisessa analyysissä kuvaillaan piilevää sisältöä, kun taas sisällönanalyysissä kuvataan ilmisältöä (Tuomi & Sarajärvi 2018: 144). Braunin & Clarken (2006) ja Elomaa-Krapun (2019) mukaan aineistosta voidaan etsiä sekä ilmi-, että piilomerkityksiä. Piilomerkityksien etsimisessä tutkijan tulkintaa on enemmän. (Braun & Clarke 2006: 83; Elomaa-Krapu 2019.) Keskityin etsimään aineistosta ilmisältöjä, mutta analyysissä tuli tulkintaa myös piilevistä sisällöistä, kuten digitaalisten oppimisen liittyviä tunteita.

Ensin litteroin ryhmään osallistujien alku- sekä loppuhaastattelut. Lisäksi kokosin yhteen ryhmätapaamisten arviointilomakkeiden kirjalliset vastaukset. Braunin ja Clarken (2006) mukaan temaattista analyysitapaa käyttäessä on hyvä käydä litteroitu aineisto läpi tarkasti useampaan kertaan tehden samalla muistiinpanoja mielenkiintoa herättävistä havainnoista (Braun & Clark 2006: 88). Merkitsin aineistoon eri väreillä alustavia havaintoja pohjautuen tutkimuskysymyksiini, kuten merkitysten antaminen digitaidoille.

Jokaisen haastateltavan vastaukset merkitsin juoksevalla numerolla V1(= vastaaja1), V2 ja niin edelleen. Tämän jälkeen merkitsin värejä käyttäen tutkimuskysymyksiini pohjautuen merkityksellisiä asioita. Sitten vein alkuperäisilmaisut haastatteluaineistosta sekä kootut arviointikyselylomakkeen vastaukset taulukkoon.

Milesin ja Hubermanin (1994) ja Tucketin (2005) mukaan koodausprosessi on tärkeä osa analyysiä, sillä siinä järjestetään aineistosta nousevia havaintoja merkityksellisiin ryhmiin. Koodit auttavat analyysin tekijää tunnistamaan kiinnostavan sisällön aineistosta. (Ks. Braun & Clarke 2006: 88.) Koodasin aineistoa käymällä läpi alkuperäisilmaisuja. Taulukossa 1 on esimerkki opinnäytetyön aineiston koodauksesta.

Taulukko 1. Esimerkki koodauksesta. (Clarkea ja Braunia mukailien 2006: 88.)

Alkuperäisilmaisu/Tietojen poiminta	Koodaus
"Mä oon heikko. Nämä kaiken maailman salasanat ja nämä tunnukset ja luettelet sinne kenen tilille maksaa mitäkin."	<ol style="list-style-type: none"> 1. hallinnan heikkous 2. kirjautumisen ja verkkomaksamisen haasteet

Aineiston koodauksen jälkeen on muodostunut pitkä luettelo eri koodeista, jotka analyysin tekijä on tunnistanut aineistosta. Seuraava vaihe on teemojen etsiminen, jossa järjestetään aineisto mahdollisiin teemoihin. On analysoitava koodeja ja pohdittava, miten eri koodit yhdistyvät muodostaen niitä kuvaavan teeman. (Braun & Clarke 2006: 89.) Teemat eivät nouse aineistosta itsestään, vaan analyysin tekijän on aktiivisesti tulkittava aineistoa (Tuomi & Sarajärvi 2018: 142–143). Koodien avulla muodostin teemoja. Ensin alateemoja, joista muodostui yläteemoja ja sen jälkeen yhdistävä pääteema. Palasin usein uudelleen alkuperäiseen litteroituun sekä koodattuun aineistoon tarkistaakseni omia tulkintojani.

Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan temaattisen analyysin kuvaaminen taulukkona saattaa antaa lukijalle selkeämmän kuvan analyysin etenemisestä kuin usealla eri käsittekartalla (mind map tai teemakartta), joita usein käytetään temaattisessa analyysissä teemojen muodostamisessa (Tuomi & Sarajärvi 2018: 144; Braun & Clarke 2006: 90). Käytin teemojen muodostamiseen apuna taulukkoa, sillä se tuntui sopivalta tavalla teemojen kanssa työskentelyyn. Keräsin koodaamiani asioita yhteen, joista muodostui teema. Seuraavassa taulukossa (Taulukko 2) on esimerkki pääteeman muodostamisesta.

Taulukko 2. Esimerkki pääteeman muodostumisesta.

Tiedon poiminta	Koodaus	Alateema	Yläteema	Pääteema
Minä oon yhden laskun maksanut tietokoneella tänä vuonna ja toinen odottaa.... Kun en mä muista, osaa käyttää, kun mä unohdan.	Kun ei säännöllistä käyttöä, taito unohtuu.	Digitaitojen käytön ja ylläpitämisen haasteet	Koettu digilukutaito	Ikäänntyneen digilukutaito
Kun en tiedä mitä on siellä Kannassa ja mitä on Maisassa.	Palvelun sisältö ei hahmotu.	Palvelujen käyttötarkoituksen tuntemattomuus		
Mä en tiedä nimiäkään enkä termejä. Mulle riittäis ihan pienemmät kuviot.	Termit ja nimet epäselviä	Termien tuntemattomuus	Digilukutaidon haasteet	
No just jos pitäis hakea joku osoitetieto tai mahdollinen reitti, kartta...Mä en niin kuin uskalla tavallaan mennä tuonne koneelle ja näpytellä sieltä jotain, mitä mä sieltä hakisin.	Epävarmuus tiedon haussa	Tiedon hakemisen vaikeus		
Mä oon sit sitä pankkikäyntiä, niin mä en ees uskalla kokeilla. Se voi olla mulle ihan liian vaikeata.	Rohkeus uuden asian opetteluun puuttuu Epäluottamus omiin kykyihin	Digitunteet Motivaatio	Estävät ja edistävät tekijät digilukutaidon saavuttamisessa	
Kyllä mua sillä lailla kiinnostaa, että siinä olis vielä oppimista (viittaa digitaitoihin) ihan normaaleissakin rutiineissa. Mä oon semmoinen, että mä jännitän ja pelkään kaikkia tommoisia konejuttuja, metalleja.	Kiinnostus digitaitojen oppimiseen arjen tueksi. Jännittäminen ja pelko digilaitteita kohtaan.	Digitaidot tukena arjessa		

Tulosten kuvaamisessa avataan tarkemmin analyysin tuloksia. Tuloksissa kuvataan pää-, ja yläteemojen sisältöä yksityiskohtaisemmin. Taulukossa 3 on kuvattu kolmen pääteeman muodostuminen vastauksena tutkimuskysymykseen ikäänntyneiden antamille merkityksille digiteemoista.

Taulukko 3. Kuvaus pääteemojen muodostumisesta digiteemojen merkityksistä.

Alateema	Yläteema	Pääteema
Hyöty-, vai huvikäyttö Oppimistoiheet Digitoimintojen käytettävyys	Digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttäminen Käytettävyys- ja oppimistoiheet	Käyttökokemukset ja odotukset
Digitaitojen käytön ja ylläpitämisen haasteet Palvelujen käyttötarkoituksen tuntemattomuus	Koettu digilukutaito	Ikääntyneen digilukutaito
Termien tuntemattomuus Tiedon hakemisen vaikeus	Digilukutaidon haasteet	
Digitunteet Motivaatio Digitaidot tukena arjessa	Estävät ja edistävät tekijät digilukutaidon saavuttamisessa	
Tarpeet digiopastuksessa Selkeys kirjallisessa opastamisessa	Opastus oppimisen edistäjänä	Voimaantuminen digitaitojen oppimisessa
Ryhmässä mukana oleminen Ryhmätapaamisten merkitys Haasteet ryhmässä oppimisessa Oppimiskokemukset ryhmässä	Ryhmä oppimisympäristönä	
Opitut digitaidot Haastavat taidot oppia	Digitaitojen oppimisen merkitykset	
Rohkaistuminen ryhmässä Rohkaistuminen digitaitojen oppijana Vertaisuuden kokemus	Rohkaistuminen digiteemoihin tutustumisessa Muutos voimaantumisessa	

Aineiston analyysin tuloksena pääteemoiksi nousivat käyttökokemukset ja odotukset, ikääntyneen digilukutaito ja voimaantuminen digitaitojen oppimisessa.

5 Tulokset

Tavoitteena oli tuottaa osallistujille digiteemoihin rohkaiseva ja voimaannuttava osallistumiskokemus. Tässä tarkastelin, minkälaisia kokemuksia ja merkityksiä digiteemoista epävarmuutta kokeva ikääntynyt toi esille. Lisäksi selvitin, onko rohkaistumisessa digilaitteiden ja palvelujen käyttöön tapahtunut muutosta ryhmätapaamisten aikana.

Tässä luvussa kuvaan ikääntyneiden kokemuksia ja odotuksia digilaitteiden ja digitaalisten palvelujen käytöstä sekä merkityksiä, joita ikääntyneet antavat digitaidoille ja niiden oppimiselle ryhmätoiminnassa. Kuvaan alku-, ja loppuhaastatteluista sekä ryhmätapaamisten arviointikyselylomakkeista analysoituja tuloksia (kts. Taulukko 3). Tulosten kuvaamisessa käytän ryhmään osallistuneista ikääntyneistä käsitteinä haastateltava ja ryhmään osallistuja.

5.1 Käyttökokemukset ja odotukset

Alkuhaastattelut nostivat esille vastauksia ensimmäiseen tutkimuskysymykseen: minkälaisia kokemuksia ja odotuksia ikääntyneillä on digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käytöstä. Haastateltavat kuvasivat omia digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttökokemuksiaan sekä käytettävyyttä ja oppimista koskevia toiveitaan. Haastateltavista lähes kaikilla oli käytössään älypuhelin. Puhelimen lisäksi käytössä oli jokin muu digilaitte. Laitteita oli käytössä seuraavanlaisesti: Doro-puhelin ja kannettava tietokone, kahdella haastateltavista oli käytössä älypuhelin ja tabletti. Lisäksi kahdella oli käytössään älypuhelin ja pöytätietokone ja yhdellä älypuhelimien lisäksi kannettava tietokone. Sähköpostia osasi käyttää puolet haastateltavista.

5.1.1 Digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttö

Suurimmalla osalla oli käytössään verkkopankkitunnukset ja he osasivat maksaa laskun verkkopankissa. Haastatteluista tuli esille kuitenkin uskalluksen puute käyttää tai opetella verkkopankin käyttöä. Myös silloin tällöin käytettiin verkkopankkia itsenäisesti laskun maksuun, mutta suoramaksupalvelu oli kuitenkin käytössä rinnalla. Verkkopankin käyttö ei suju luontevasti, kun sitä käytetään harvoin:

Minä oon yhden laskun maksanut tietokoneella tänä vuonna ja toinen odottaa.... Kun en mä muista, osaa käyttää, kun mä unohdan. (V1)

Haastatteluista nousi esille, että osa etsii tietoa internetistä. Tiedonhaun lisäksi internetin käyttöä ajateltiin ajankuluksi, kuten iltapäivälehtien selaaminen:

Ajankulua jotakin ja tietysti tietoa kans. Ja jos mä tarviin jotakin tietoa, kirjoitan siihen hakusanan ja katon mitä tulee. (V2)

Etsin jonkin verran tietoa ja Iltalehteä ja Iltasanomaa selailen. (V5)

Lisäksi tuotiin esille, että älypuhelinta käytetään enemmänkin ajankuluksi ja tiedon hakemiseen ja tablettia taas laskujen maksuun:

...(käyttää) älypuhelinta ja laskun maksamiseen tablettia. Tabletista mä en hae mitään muuta, koska mä tykkään tuosta älypuhelimesta lukea noita Iltasanomia ja Iltalehteä. (V6)

Haastatteluista tuli esille, että lähes kaikki haastateltavat kokivat digilaitteiden käytön olevan vähäistä:

Mä en oo puhelimen kanssa hirveästi tekemisessä. Mä en oo kovin paljon vielä, vähäsen katellut, mutta en kovin mitään erityistä. Jotkuthan ovat busseissa ja ratikoissa puhelinten kanssa. Mulla ei oo koskaan, mä katellen mieluummin ulos ja ihmisiä ja...Tai mä en oo siis hirveen innostunut siitä. Teen vaan ne, mitä on välttämättömpiä oikeastaan. (V2)

Tietotekniikka oli useammalle haastateltavista työelämästä tuttua. Silloin osasi auttaa muitakin tietotekniikan käytössä, mutta nykyään käyttö on vähäistä. Työelämässä digilaitteiden ja erilaisten digitoimintojen käytön tuki oli lähellä:

Mitä mä sit kuitenkin koin työelämässä, että mä pystyin toisiakin auttamaan silloin. Mutta tosiaan niin, mä käytän hyvin vähän tietokonetta. (V5)

Ostokset verkkokaupoissa herättivät epävarmuutta ja niiden tekemisessä pitää turvautua läheisten apuun:

Mä en esimerkiksi mielellään tilaa mitään netin kautta. Tosin mulla, kun on omassa perhepiirissä sellaisia ihmisiä, jotka käyttävät sitä, niin sitten hoidetaan niin kuin se niin päin, että ne tilaa sen mulle valmiiksi. (V5)

Haastatteluista nousi esille, että toisille pöytäkone ison näytön takia on sopiva, kun taas toisille tabletti on juuri sopivan kokoinen. Kahden laitteen, esimerkiksi puhelimen ja tietokoneen rinnakkainen käyttö arveluttaa. Rinnakkaisesta käytöstä nousi esille, että on luontevaa käyttää eri laitteilla erilaisia toimintoja tai sähköisiä palveluja, kuten maksaa tietokoneella vain laskuja ja älypuhelimella selata lehtiä tai etsiä tietoa. Molemmilla laitteilla on siis omat toimintonsa:

Puhelimeen mä en halua yhtään mitään ylimääräistä, koska sitten mä oon sekaisin kaikesta. (V4)

Digilaitteiden ja sähköisten palvelujen sekä toimintojen käytöstä voi saada sekä huvia että hyötyä. Haastatteluista nousi esille erilaisia näkökulmia. Osa koki haluavansa käytöstä selkeästi hyötyä ja osa taas viihdykettä ja ajankulua. Internetistä tai sovelluksista etsittiin ruokareseptejä. Kanta.fi-palvelussa käytiin hoitamassa omia terveysasioita:

Enkä turhanpäiväisiä halua. Tarkoitan noita viihdepalveluita, tämmösiä. (V1)

Joskus joku on ilmeisesti laittanut mun puhelimeen Pinterestin ja sieltä tulee valtavasti näitä (ruoka)reseptejä. Mulla ei oo vielä ollut kuin (lääke)reseptin uusimista, ja kattominen sitten, jos on käynyt siellä lääkärissä, niin mitä ne sanoo (Kanta.fi). (V6)

Erilaisten arkea helpottavien sovellusten, ohjelmien tai sivustojen käyttöä tuotiin esille haastatteluissa. Puhelimella voi esimerkiksi helposti seurata bussiaikatauluja:

Ja kyl mä nään milloin bussi kulkee. Bussi kulkee 20 minuutin välein, kun mä joka päivä melkein liikun niin, osaan siitä katsoa milloin se on siellä pysäkillä, etten 20 minuuttia odota siellä. Kyl mä tämmöisiä jotakin osaan. (V2)

Erilaisia digilaitteen käyttötarkoituksia nousi esille. Tabletin avulla etätapaamiseen osallistutaan kerran viikossa ja välillä kuunnellaan musiikkia. Tietokoneen käyttöä on arkisin päivittäin, koska on tärkeää tarkistaa sähköpostiviestit:

Mä meen ihan päivittäin koneelle, arkaamuina, niin en mä sitä jätä tekevä, koska mä kuitenkin haen sieltä sähköpostit. (V4)

5.1.2 Käytettävyys- ja oppimistoiveita

Ryhmäjakson aikana osa osallistujista kokeili tabletin käyttöä ensimmäistä kertaa. Tabletin käyttö kiinnosti. Erityisen tärkeänä pidettiin, että tabletin käyttöasetukset on oltava säädettynä niin, ettei se lukitu nopeasti vaan on aikaa miettiä seuraavaa painallusta rauhassa:

Se voisi olla ihan kätevä, mutta se oli liian nopealla. (tabletti, jonka käyttöä kokeili ryhmän aikana) ...Se tabletti voisi olla ihan käyttökelpoinen. (V4)

Maisa.fi ja Kanta.fi-sovelluksista tuotiin esille, että niissä ei saa olla liian paljon ilmoituksia ja muistutuksia:

Musta ne ovat hirveen typeriä, Maisa varsinkin. Alvariinsa ilmoittaa jotain hyödyttöntä...niin tuota vissiin kolme kertaa tuli, että nyt teillä on sitten semmoinen hoitaja siellä ja siellä, olis nyt yksi kerta riittänyt. Vähän turhan paljon, ja sitten nyt valmistaudu käyntiin Maisassa, semmoisia typeryyksiä. (V6)

Ryhmään osallistujat kuvasivat omia oppimistoiveitaan. Suurin osa innostui ryhmäjakson aikana mobiilivarmenteen käytöstä jatkossa sähköisen tunnistautumisen tapana:

Se mobiilivarmenne olisi sellainen, minkä mä tarvitsisin. Ettei mun tarvii aina näppäillä niitä pankkitunnuksia ja samoin kirjautuu sinne verkkopankkiin, niin se olis varmaan nopea ja helpompi...(V4)

Yksittäisinä oppimistoiveina nousivat esille valokuvien muokkaaminen ja tallentaminen koneelle, digilehden asennus luettavaksi tietokoneelta, herätystoiminnon käytön opettelu puhelimessa, 112-sovelluksen asentaminen puhelimeen, Kanta.fi ja Maisa.fi-sovellusten käytön oppiminen ja etäjumppasivustoihin tutustuminen. Toiveena digitaitojen oppimiselle tuotiin esille, että yleisesti digiopastustilanteissa opastajilla olisi rauhallinen opastamistapa. Lisäksi toivottiin, että sanasto ja sanojen käyttö olisi ymmärrettävää:

On opettajia (viittaa digiohjaajiin) ollut, digi ja puhelimia ja näitä kaikkia... Joo ja monet menevät liian nopeaan. Minä en pysy perässä...(V1)

Ennen ryhmäjaksos alkua esitettiin toiveita siitä, mitä ryhmässä halutaan oppia. Näitä toiveita olivat tiedon laajentaminen siitä, mihin kaikkeen tietokonetta ja puhelinta voi käyttää, erilaisten sovelluksiin ja sivustoihin tutustuminen ja kokeilu käytännössä. Lisäksi haluttiin tutustua tietoturvasivustoihin ja toivottiin saavan vahvistusta laitteen omatoimisempaan käyttöön:

Et mä en hätäänny, kun nappuloita painan tossa, ja sitten sieltä ei tulekaan sellaista mitä mä haluan. Niin ei se mikään hirvee juttu kuitenkaan ole, ettei mun elämä mene sekaisin sen takia. (V3)

5.2 Ikääntyneen digilukutaito

Analyysin tuloksena yläteemoista koettu digilukutaito, digilukutaidon haasteet sekä esittävät ja edistävät tekijät digilukutaidon saavuttamiseksi muodostui pääteemaksi ikääntyneen digilukutaito (kts. Taulukko 3). Digilukutaito-käsite kuvaa tässä luvussa ikääntyneiden suhdetta digitaalisiin palveluihin ja sovelluksiin, kuten ikäihmisten halukkuutta saavuttaa ja käyttää tietoa omaa digitaalista osaamista edistävällä ja ylläpitävällä tavalla. Digitaidot tarkoittavat tässä luvussa kykyä käyttää digitaalisia laitteita ja palveluja sekä ymmärtää niiden taustalla olevaa toimintalogiikkaa.

Tästä aineistosta nousi esille, että digilukutaidon saavuttamiseen tarvitaan rohkeutta, luottamusta omaan kykyihinkin, motivaatiota sekä kykyä käyttää digitaalisia laitteita ja sähköisiä palveluja. On myös oltava tietoinen palvelujen käyttötarkoituksesta ja tiedon etsimisen tavoista. Digitaalojen ylläpitäminen sekä digitaalojen oppimiseen liittyvien tunteiden jakaminen on tärkeää ikääntyneiden digilukutaidon saavuttamisessa. Termien ja sanaston kohtuullinen ymmärtäminen, medialukutaito ja tiedon kriittinen tarkastelukyky osaltaan tukevat digilukutaitoa.

5.2.1 Koettu digilukutaito

Haastatteluista ja ryhmätapaamisista nousi esille vahvasti haastateltavien oma osaamattomuuden kokemus digilaitteiden ja sähköisten palvelujen sekä toimintojen käytössä. He kertoivat myös, että rohkeus puuttuu uuden asian opettelussa tai digilaitteen käytössä. Ikääntynyt tuo esille pelkoa siitä, että tekee jotain peruuttamatonta. Omaan osaamiseen ja oppimiskykyyn ei ole rakentunut luottamusta, vaikka lähipiirissä olisikin kannustajia:

Kun ei oo niin kuin sellainen, sanotaan tietokonenörtti, siellä pitäisi olla niin kuin aina ja kävellä tuolla suurin piirtein kone kädessä. Että se uskallus mennä ja yrittää. Se on se juttu, että mä en niin kun, etten mä sotke kaikkea, mitä siellä on jo tiedossa. (V4)

Ystävätär sanoi, että hyvin sä opit, mutta minä itse koen, että mä en. (V3)

Haastatteluista nousi esille epäonnistumisen pelko ja epäluottamus omaan kykyihin. Palvelun käytön oppiminen koetaan liian haastavaksi, vaikka sitä ei ole vielä uskaltanut kokeilla:

Mä oon sitä pankkikäyntiä, niin mä en edes uskalla kokeilla. Se voi olla mulle ihan liian vaikeata. (V3)

Epäonnistumisen pelkoon liittyy myös hallinnan ja hahmottamisen heikkoutta. Voi olla vaikeaa luottaa itseensä, että suoriutuu verkkopankissa kirjautumaan ja maksamaan oikealle tilille:

Mä oon heikko. Nämä kaiken maailman salasana ja nää tunnukset, luettelet sinne kenen tilille maksaa mitään. (V1)

5.2.2 Digilukutaidon haasteet

Aineistosta nousi esille digilukutaidon haasteita, joita ilmeni ikääntyneen digitaidoissa sekä niiden ylläpitämisessä. Erilaisten laitteiden, palvelujen ja toimintojen käyttäminen näyttäytyi vaikeutena hahmottaa tiedon hakemisen tapoja internetistä, termien tuntemattomuutena sekä vaikeutena digilaitteen teknisessä käytössä. Digiteemojen termit ja sanastot ovat tuntemattomia, jolloin digilaitteen käyttö tuottaa vaikeutta:

Puhelimessa, kun pitäisi ladata (viittaa sovelluksen asentamiseen) niin kun ne, en ymmärrä mitä se lataaminen. Miten se, en oo koskaan ladanut mitään siihen itse, mutta pojat on voinut ladata. (V2)

Tiedon etsimisessä on vaikeutta, joka tulee esille uskalluksen puuttumisena. Haastatteluista tuli laajemminkin esille, että on ymmärrystä kyllä siitä, että tietoa internetistä löydyy, mutta sen etsimiseen ei ole rohkeutta tai tietoa, mistä ja miten hakea:

No just jos pitäisi hakea joku osoitetieto tai mahdollinen reitti, kartta...Mä en niin kuin uskalla tavallaan mennä tuonne koneelle ja näpytellä sieltä jotain, mitä mä sieltä hakisin. (V4)

Tiedän vaan, että tää on hirveen monimutkainen toi digi ja sieltä saa kaikkienkokoista, kun sä vaan osaat hakea niitä ja tiedät mistä sä aloitat hakemaan. (V3)

Digitaitojen ylläpitämisen haasteet nousivat haastatteluissa esille. Digilaitteen teknisessä käytössä tai sähköisen palvelun käytössä tuli esille digilaitteen epäsäännöllinen käyttö, jolloin taito ei pysy aktiivisena. Useampi haastateltava kuvasi, että digitaitojen ylläpitäminen on vaikeaa, koska digilaitteita käytetään vain harvakseltaan. Pieni osa haastateltavista avasi tietokoneen tai vietti aikaa älypuhelimella päivittäin lukeakseen sähköpostia tai selatakseen iltapäivälehtiä. Sähköisten palvelujen tai toimintojen käyttötarkoituksen tai sisällön tuntemattomuus toi haasteita digilaitteiden säännölliseen käyttöön. Käyttäjä ei hahmota esimerkiksi palvelun hyötyä, kun ei tiedä mitä se pitää sisälleen:

Kun en tiedä mitä on siellä Kannassa ja mitä on Maisassa...(V1)

5.2.3 Estävät ja edistävät tekijät digilukutaidon saavuttamisessa

Haastatteluista ja ryhmätapaamisista nousi esille ikääntyneen kokemia digitunteita eli tunteita, joita digiteemat ja digitaitojen opettelu herättävät. Haastatteluissa kuvattiin, että digitaitojen opettelua ja digilaitteiden käyttämistä kohtaan liittyy jännittämisen ja pelon tunteita:

Mä oon semmoinen, että mä jännitän ja pelkään kaikkia tommoisia konejuttuja, metallia (naurahtaa). (V3)

Ryhmätapaamisissa pelko ja jännitys näyttäytyivät lievempänä kuin haastatteluissa tuli esille. Syynä voi olla se, että opastajat olivat apuna ja muilta ryhmäläisillä sai vertaistukea samankaltaisten tunteiden kokemiseen. Kuitenkin sanallisesti ryhmään osallistujat kuvasivat ajatuksiaan siitä, mikä aiheuttaa pelkoa ja jännitystä. Lisäksi turhautumista ja epävarmuutta omista taidoista tuotiin esille.

Sähköisten palvelujen käyttö jännittää, kuten palveluun tunnistautuminen verkkopankki-tunnuksilla. Esille nousi myös rohkeuden ja luottamuksen puute omaan toimintaan ja toisaalta myös pelko joutua väärinkäytöksen kohteeksi sähköisiä palveluja käyttäessä. Verkossa maksaminen mietityttää ja aiheuttaa epävarmuuden tunteita:

Tää maksupuoli mua askarruttaa kaikista eniten just, että mitä tietoja sinne sitten annetaan, ja meneekö ne sitten taas oikeeseen paikkaan, ettei sorru johonkin, kun siellä on niin taitavia nää ihmiset, jotka käyttävät väärin. (V5)

Tietämättömyys aiheuttaa epävarmuuden tunteita, kun ei tiedä miten tulee toimia erilaisissa tilanteissa, kuten tietokoneen päivityksessä:

Mikä mulle on vaikeeta, on edelleen, mä en mielellään mene, kun tulee päivityksiä. Niin jos sieltä tulee sellainen päivitys, missä lukee, että päivitä ja sammuta, niin se on ihan jees, mutta sitten jos sieltä pitää ite ruveta kaivamaan, niin sitä mä en tee. Niin niihin mä en koske sitten (päivityksiin). Uskallus ja tieto varmaan puuttuu. (V5)

Turhautuneisuuden tunne nousi esille tilanteessa, kun yrittää etsiä tietoa internetistä, mutta sitä ei löydä:

En mä tuolta netistä, kun jotkuthan kattoo, että sieltä jostain, mistä katsookaan. En mä sieltä löydä mitään. (V1)

Hämmästyminen digitermejä ja tiedon hakemisen tapoja kohtaan nousi esille. Toisaalta taas tuli esille ymmärrys siitä, että on paljon tietoa ja palveluja saatavilla tarpeen tullen. Vaikka termit tai niiden käyttötarkoitus voivat herättää hämmästyksiä, kuitenkin jonkinlaista tietoa on olemassa siitä, mitä toiminnolla tehdään, kuten googlettamalla etsitään tietoa:

Kylhän tuota, jos osaa käyttää, niin sieltähän saa vaikka minkä näköistä hyötyä. Et just sellaista tarpeellista.

Eräs teini-ikäinen tyttö sanoi sanan vaan, ja se googlettaa kaikki asiat. Ja se on heti ensimmäisenä, mutta meikäläinen on ihan silmät pyöreenä, että miten toi on mahdollista. (V3)

Väärinkäytöksen kohteeksi joutuminen voi heikentää rohkeutta laitteen tai palvelujen käyttöön. Turvallisuuden tunne katoaa ja suhtautuminen muuttuu varovaisemmaksi luottamuksen rikkoutumisen vuoksi. Lisäksi aiemmin rohkea digilaitteen tai sähköisten palvelujen käyttö ei tuotakaan enää niin paljon iloa ja epäluuloisuus lisääntyy:

Jotenkin se turvallisuus on nyt mennyt pois. En mee sillä tavalla enää kaikkeen niin, että jos jossakin vaikka tulee, sanotaan nyt mainos sähköpostiin, että klikkaa tohon, niin siitä vie johonkin, niin en enää klikkaakaan. Tällä hetkellä on vienyt iloa. (V6)

Vaikka digitaitojen opettelu herättää kielteisiä tunteita, haastatteluista ja ryhmätapaamisista tuli esille motivaatio digiteemoihin tutustumiseen ja digitaitojen opettelemiseen. Useampi ryhmään osallistujista kertoi, että heitä kiinnostaa uusien taitojen oppiminen. Esille nousi myös pohdintaa siitä että, onko oppimiselle aikaa omassa arjessa tai jaksamista sisäistää uuden asian oppimista (resurssit):

...niin kyllä mua sillä tavalla kaikki uusi kiinnostaa. Sitten tietenkin täytyy miettiä, että riittääkö resurssit. Resurssit siihen (oppimiseen)... Oppiahan se on ikä kaikki. (V3)

Ryhmään osallistujat kuvasivat, että on halua opetella ja olla itsenäinen sekä omatoiminen digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käytössä. Uteliaisuus kokeilla uutta opittua asiaa käytännössä nousi esille:

Eniten, että mä oppisin käyttämään, että esimerkiksi nytkin, jos mulla on ongelmia, niin mun tyttö täytyy, jos tyttö kerkiää joku ilta nyt käymään. Niin, ettei mun tarvis kysellä keneltäkään, että mä osaisin itse tehdä. Se on niin kuin tarkoitus. (V3)

Hirveen näppärä se (mobiilivarmenne) on. Oon kattonut ihan leikillään sitä (sen avulla kirjautuminen), vaikkei mitään asiaa ole. (V6)

Vaikka epävarmuuden kokemuksia ja jännittämistä näyttäytyi laitteiden käyttöä kohtaan, tuli esille myös avointa suhtautumista uuden oppimiseen ja halu opetella sähköisten palvelujen ja digilaitteen käyttöä lisää. Esille tuli myös näkökulma siitä, että opettelemisen tarve lisääntyy, kun on jäänyt eläkkeelle ja kun ikää tulee lisää:

Työelämässä asiakaspalvelussa käytin jonkin verran koneita. Siitä se lähti...Sitten tietenkin oon kokeillut kotona, kun eläkkeelle jäin, niin on pitänyt opetella kaikkennäköistä...Niin kun tuota, vanhaksi tulee niin just tuollaisia Kantaa ja Maisaa, niitä tarvii. (V6)

Osa ryhmään osallistujista nosti esille digitaitojen merkityksen tukena arkielämässä. Tärkeänä pidettiin jo opittujen taitojen ylläpitämistä, erityisesti oman tarpeen mukaisissa toiminnoissa. Myös uusien asioiden opettelua pohdittiin arkielämässä selviytymisen näkökulmasta:

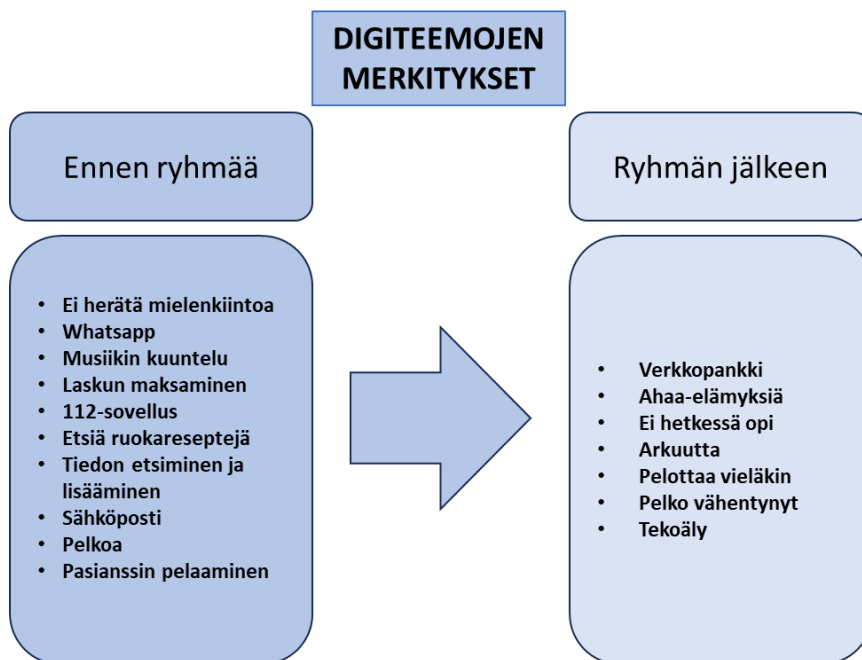
Kyllä mä niin kuin tän opettelen, että mä pärjään tämän puhelimen kanssa. (V3)

Nää tärkeimmät hommat mitä mä tarvitsen ja käytän, niin pärjailen ja suurin piirtein osaan. (V2)

Ryhmässä pyrittiin rohkaisemaan osallistujia tuomaan esille omia ajatuksiaan siitä, minkälaiset asiat voisivat auttaa omassa arkielämässä. Ryhmänohjaajat toivat esille myös esimerkkejä erilaisista sähköisistä palveluista tai toiminnoista, joista voi saada apua erilaisiin tilanteisiin. Kynnys voi olla korkea sähköisen palvelun tai toiminnon käyttöön, jos aito kiinnostus käytön oppimiseen puuttuu. Myös uuden opitun asian siirtäminen käytäntöön voi olla vaikeaa, jos sille ei ole juurikaan tarvetta, sillä hetkellä:

Kun tommoset, kun mun tyttö rupee, se on mulle paperin tehnyt tästä Maisa-jutusta, (viittaa puolesta asioimiseen) esimerkiksi tähän rokotukseen, niin hänen pitäisi tilata se rokotusaika mulle. Et se on varmaan, kun mua ei oo koskaan kiinnostanut minkäänlaiset koneet. (V3)

Ryhmäjakson alussa osallistujilta selvitettiin käsityksiä siitä, mitä digiteemat heille tarkoittavat ja mitä he niistä tietävät. Ryhmäjakson lopussa käsityksistä ja tietämyksestä kysyttiin uudelleen. Alla olevassa kuviossa (Kuvio 2) on kuvattu asioita, joita osallistujat toivat esille ennen ja jälkeen ryhmätoiminnan.

Kuvio 2. Ryhmään osallistujien kuvaamia merkityksiä käsitteestä digiteemat ryhmäjakson alussa ja lopussa.

Kuviossa 2 on kuvausta siitä, mitä ryhmään osallistujat kokevat digiteema-käsitteen pitävän sisällään. Digiteemat-käsite voi pitää sisällään yksittäisiä toimintoja tai se voi herättää tunteita. Kuviosta nousee esille kokemus siitä, että digiteemoista nousevia pelon tunteita on edelleen tai ne ovat vähentyneet ryhmäjakson aikana. Osallistujat tuovat esille, ettei digitaitojen oppiminen tapahdu hetkessä. Ryhmäjakson aikana on myös saatu uusia ajatuksia sekä oivalluksia (ahaa-elämykset). Kuviosta voidaan nähdä ryhmäjakson aikana tapahtunut digiteemoille annettujen merkitysten muutos digilukutaidon saavuttamisen näkökulmasta.

5.3 Ikääntyneiden voimaantuminen digitaitojen oppimisessa

Tässä luvussa käsitelen vastauksia toiseen tutkimuskysymykseeni: minkälaisia merkityksiä ikääntyneet antavat digitaidoille ja niiden oppimiselle ryhmätoiminnassa. Kuvaan analyysissä muodostunutta pääteemaa ikääntyneiden voimaantumisesta digitaitojen oppimisessa. (Kts. Taulukko 3.) Aineistosta ilmeni voimaantumista tukevinä tekijöinä opetus digitaitojen oppimisen edistäjänä ja ryhmän merkitys digitaitojen oppimisympäristönä. Digitaitojen oppimisen merkitysten kuvauksista nousi esille voimaantumiseen vaikuttajia tekijöitä. Rohkaistumista digiteemoihin tutustumisessa ilmeni innostumisen ja

onnistumisen kokemuksina. Tässä voimaantumista tarkasteltiin ryhmätoiminnan näkökulmasta. Lisäksi kuvaan suhtautumisen muutosta digiteemoihin tarkastelemalla ennen ja jälkeen ryhmän tehtyjä haastatteluaineistosta esille nousevia tuloksia.

5.3.1 Opastus oppimisen edistäjänä

Ryhmään osallistujat kuvasivat erilaisia tarpeita digioppimisessa. Opastus ja oppimistilanteet nousivat tässä yhdeksi teemaksi tarpeiden kuvauksessa. Useampi koki henkilökohtaisen digiopastuksen pariin hakeutumisen tulevaisuudessa tärkeäksi oppimisen edistämiseksi. Digiopastusta voi antaa joku lähipiiriin kuuluva henkilö tai jokin digituen taho. Ryhmään osallistujat kuvasivat, että moni sai tukea lähipiiriltä digiasioihin, kuten ongelmatilanteisiin tai opastusta uuden asian oppimiseen. Tutulta, lähipiiriin kuulavalta henkilöltä saatu opastus, tuntui luontevalta tavalta saada digiopastusta:

Voisin mahdollisesti mennä digiohjaajan luokse. Katsotaan nyt, miten poikien kanssa pärjäällään (omat pojat auttavat digiasioissa). (V2)

Ne kaksi ihmistä sitä puhelinta, niin kun osasi sillä tavalla opettaa. Kun ne on oppinut tuntemaan minut, niin ne osasivat käyttää just semmoista opetusmuotoa, mikä menee minun, niin kun päähän. (V3)

Digikurssit ja tietoiskut koettiin tärkeinä oppimisen edistäjinä. Oppimistilanteisiin osallistuminen vaatii omaa halukkuutta ja innokkuutta osallistua. Oppimis-, ja opastustilanteissa toistot, rauhallinen tilanne ja riittävä aika asian miettimiselle, toimivat tässä uuden asian oppimisen edistäjinä:

Aina nämä kurssit ja kaikennäköiset tietoiskut, niin nehan lisäävät sitä osaamista joka tapauksessa. Ne ovat ihan hyviä asioita, kun itse vaan on sitten aktiivinen. (V5)

Kyllä mä ne löysin silloin, mikä oli se kotitehtävä (viittaa ryhmässä annettuun kotitehtävään etsiä ja tutustua www-sivustoon), kun rauhassa istuu siihen koneelle ja miettii, että mitä mä oon nyt tekemässä. (V4)

Haastatteluista nousi esille kokemuksia aiemmista digiopastustilanteista. Opastuksessa on otettava huomioon opastettavan taitojen lähtötaso:

Mä oon kerran käynyt digiopastuksessa. Silloin koin kyllä vähän huonoksi asiaksi, koska mä olin just saanut puhelimen, niin se aloitettiin ihan pohjalta, että (tämä on) Android-puhelin... Se (opastaja) ei oikeen osannut

suhteuttaa mun osaamista. Vaikka oli se mulle ihan uus se kännykkä, mutta kuitenkin, sen verran olin jo noita käyttänyt, että jotain tiesin. (V5)

Haastatteluissa tuotiin esille selkeiden kirjallisten ohjeiden tärkeyttä digiopastuksen yhteydessä. Ohjeissa on käytettävä termejä, jotka opastuksen saaja ymmärtää. Ohjeissa on useimmiten vieraskielistä tekstiä tai tuntemattomia termejä, jotka ovat esteenä uuden oppimiselle. Kyseessä voi olla lähipiirissä annetun digiopastuksen kirjallinen ohjeistus tai muun tahon antama opastus, jossa käytetään kirjallisia ohjeita opastuksen tukena:

Sitten taas tyttö (viittaa omaan tyttärensä) jotain esimerkiksi, kun hän aikaisemmin kirjoitti noita ohjeita. Hän käytti taas semmoisia sanoja, mitä minä en ymmärtänyt yhtään mitään. Että sellainen sanamuoto, että mitä tää nyt oikein tarkoittaa.... Sitten kun sun pitää pähkällä, että mitähän tuo oikein tarkoittaa, niin siinä menee hirveesti hukkaan aikaa. (V3)

Ohjelmien ja laitteiden päivitystekstien sisällöt ja päivityksistä johtuvat muutokset tuottavat haasteita. Ohjetekstien sisältöä ei ymmärretä vieraiden termien vuoksi. Myös vähäinen englannin kielen taito hankaloittaa ymmärtämistä:

Kerran tässä tein omalla koneellani jonkun, mahdollisesti jonkun päivityksen, niin sittenhän siellä oli hirvee litania kaikkee, että sit mä olin jo ihan ongelmassa sen kanssa. (V4)

5.3.2 Ryhmä oppimisympäristönä

Osallistujat kuvasivat ryhmässä mukana olemista. Sitoutuminen ryhmäjaksoon koettiin tärkeäksi. Vaikka ryhmän aihe tuntui osalle vaikealta, rohkeus osallistua nousi esille haastatteluissa:

Vaikka mä olenkin paksupäisin siinä ryhmässä, niin silti mä meinaan tulla (naurahtaa).

Niin kyllä se asia sen verran kiinnostava. Yleensä mä oon kyllä semmoinen, että jos mä sitoudun ja lupaan jotakin, niin se on sitten sairaus, joka estää. Ei kyllä viitsimisen halu ole kysymyksessä. (V3)

Ryhmään osallistujat toivat esille toisen ryhmäläisen kunnioituksen tärkeyden. He kuvasivat merkitystä siitä, että uskallus digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttöön lisääntyy, kun kuulee toisten ajatuksia. Ryhmään osallistumisessa nousi esille kokemus ja tunne, että saa olla mukana, ei tarvitse olla yksin:

Minä olen sellainen, että jokainen on omanlaisensa. (V1)

...ja uskaltaa (kun kuulee toisten ajatuksia). Eihän sitä purematta niele tuota konetta, mutta ei sitä koskaan tiedä. (V4)

Kyllähän ryhmässä on parempi olla... (V6)

Ryhmätapaamisten merkitystä kuvattiin siten, että tapaamisten myötä uskaltaa enemmän käyttää digilaitteita ja tutustua sähköisten palvelujen toimintaan sekä sisältöön. On tullut uskallusta ja vahvistusta yrittää. Digivertaisohjaajan läsnäoloa ryhmässä pidettiin tärkeänä:

Mutta yleensäkin tämä (ryhmä) tavallaan vähän vahvistusta just siihen netin (käyttöön), että vähän niin kuin uskaltaa enemmän sinne, mut mä oon edelleen arka. Kuitenkin sieltä sai jotakin ja digiohjaaja oli hirveen ihana apuri siellä. (V5)

Ryhmätapaamisista koettiin saavan varmuutta tiedonhakuun ja erilaisiin tapoihin etsiä tietoa:

Ei oo niin epävarma, että mistä hakee tietoja. (V6)

Kuitenkin tietää hakea vähän eri lailla kuin mä oon aikaisemmin hakenut. (V5)

Osallistujat toivat esille ryhmätapaamisten aikana oppimiaan uusia asioita. Kiinnostus uuteen opittuun asiaan nousi esille. Tunnistautumistapa verkkopalveluihin eli mobiilivarmenne kiinnosti monia. Myös sähköisten kirjastopalvelujen kautta lehtien lukeminen oli uutta tietoa sekä suoratoistopalvelu YleAreena. Myös tietoturvallisuuteen liittyvät asiat olivat mieluisia oppia:

Mä en ollut oikeen kuullutkaan (mobiilivarmennteesta). Oon mä kuullut sen digitunnistautumisen, mutta mä en oo sitä tuota ajatellu sillä tavalla. (V1)

Ainakin sellaisia tietoja, mitä kirjastopalveluista mä en tiennyt eli esimerkiksi just näitä lehtien selailua netin kautta. Ja se YleAreenakin oli mulle ihan vieras. (V5)

Ryhmässä oppimisessa nousi esille haasteita, joihin voi valmistautua jo ennen ryhmäjakson aloitusta tai tehdä muutoksia ryhmäjakson aikana. Valmistautuminen ja haasteisiin vastaaminen tukevat sujuvaa oppimista ryhmässä. Aistihaasteet, kuten kuulonalenema, on otettava huomioon ryhmässä oppimisessa. On varauduttava vahvistamaan tarvittaessa sekä ohjaajien että ryhmään osallistujien puheääntä, jotta vuorovaihtus on sujuvaa ja ryhmässä mukana oleminen ja oppiminen on mielekäästä. Myös muistihaasteet voivat vaikuttaa oppimiseen ja ne voivat näyttäytyä ryhmässä oppimisessa eri tavoin.

Ryhmäytyminen ja toisiin tutustuminen voi viedä osallistujilta eri tavalla aikaa. Osa ihmisistä on aktiivisempia ottamaan toisiin kontaktia kuin toiset. Osalle voi olla vaikeaa saada kontaktia muihin ryhmäläisiin. Ryhmäytymistä on hyvä tukea mahdollisimman paljon erilaisin tutustumisen keinoin:

Kontaktia ei oikeastaan ollut minkään näköistä, tossa muutaman sanan, kun aloitettiin, mutta oli kuitenkin kiva käydä. (V3)

Ryhmään osallistuja toi esille, ettei aikaa riittänyt tarkempiin kysymyksiin, mutta koki saavansa kuitenkin alustavaa tietoa asioista:

Paljonhan jäi semmosta, ettei olisi riittänyt aikakaan kysymyksiin, mutta se, että kuitenkin, niin kuin vähän tietää. (V5)

Vertaisuus samankaltaisten asioiden kokeman henkilön kanssa jäi puuttumaan tilanteissa, joissa on joutunut väärinkäytöksen kohteeksi sähköistä palvelua käyttäessä. Ryhmässä olisi hyvä keskustella enemmän omista kokemuksista ja jakaa niitä rohkeasti:

Mä en tiedä oliko siellä muita, jotka ovat joutuneet väärinkäytöksen kohteeksi, että siitäkin olisi voitu puhua tietenkin. Koska tuota eräs kaverini sanoi, että kun hänelle mä aina vuodatan näitä juttuja, niin hänkin oppii niin kuin siitä. Ei pitäisi hävetä ottaa puheeksi... (V6)

Myös kokemus siitä, ettei oppinut juurikaan ryhmän aikana, nousi esille. Toistoja tulisi olla enemmän opittavasta asiasta. Oppijoita ja oppimistapoja on monenlaisia. Toistojen tärkeys korostuu erityisesti harjoittellessa teknisiä taitoja:

Mä en oikeestaan oo oppinut tästä paljon mitään, koska mulla on se, että mun pitää niin kuin nähdä monta kertaa se, että palataan siihen asiaan. (V3)

5.3.3 Digitaitojen oppimisen merkitykset

Tässä luvussa kuvaan tuloksia, joita nousi esille ryhmäläisten anonyyminä täytetyistä ryhmäkertojen arviointikyselylomakkeista. Lomakkeista esille nousseiden vastausesi-merkkien perässä ei ole merkattuna vastaajan numerointia, sillä lomakkeisiin vastattiin nimettömästi. Ryhmään osallistujat kuvasivat oppimiaan digitaitoja. Ryhmässä koettiin, että opittiin uusia asioita ja sai apua digiasioihin. Osallistujat toivat esille, että he oppivat löytämään sivustoja eri aihealueilta, kuten etäjumbista, muistiharjoituksista, kulttuuripalveluista ja terveystietojen hallinnasta. Näiden lisäksi tuli tutuiksi myös muita sekä hyötyä että huvia sisältäviä sivustoja. Ryhmässä tutustuttiin erilaisiin sovelluksiin, kuten YleAreenan suoratoistopalveluun. Ryhmässä harjoiteltiin, miten hakukonetta (Google) käytetään ja opeteltiin tiedon etsimistä hakukoneen avulla. Osallistuja toi esille, että oli oppinut sen, miten pääsee Googleen.

Yhdellä ryhmäkerralla opittiin medialukutaidosta. Ryhmässä vieraili ulkopuolinen luennoitsija kertomassa kriittisestä medialukutaidosta. Osallistujat kuvasivat, että he saivat tietoa medialukutaitoon liittyvien asioiden ymmärtämiseen ja oppimiseen, kuten kriittiseen tiedon etsimiseen ja ajatteluun. Ryhmäkerrasta oli jäänyt myös kokemus siitä, että tietoa on runsaasti saatavilla, mutta silti on tärkeää osata olla kriittinen tiedonhakutilanteissa. Kuten ryhmään osallistujat kuvaavat:

Tietoa ei tarvitse pelätä.

Mielenkiintoinen luento, miten täytyy myös olla kriittinen tiedon hakutilanteissa.

Tunnistautumistapa verkkopalveluissa (mobiilivarmenne) oli uusi asia, ja se kiinnosti monia ryhmään osallistujia. Ryhmässä opittiin terveydenhoitoon ja terveystietoihin liitty-

vistä sähköisistä palveluista. Osallistujia kiinnosti Maisa.fi ja Kanta.fi-sivustot. Sivustojen sisältöihin tutustuttiin ja keskustelua herätti sivustojen eroavaisuudet. Osallistujat olivat epävarmoja siitä, missä tilanteissa käytetään Maisaa ja missä taas Kanta. Uutta opittiin myös siinä, että oivallettiin sähköisen palvelun hyöty, kun voi itsenäisesti käydä katsomassa omia terveystietojaan. Uusien asioiden oppimista kuvattiin seuraavasti, kun kysyttiin mitä oli oppinut kyseisellä ryhmäkerralla:

Kahden (Kanta.fi ja Maisa.fi) eri asioiden tietojen haku.

Voin itse hakea omia terveystietojani, jota en ole ennen tehnyt.

Ryhmässä sai uutta tietoa laitteiden käyttömahdollisuuksista. Osallistujat toivat esille, että saivat tietoa digiopastusta tarjoavista paikoista ja tahoista. Lisäksi koettiin iloa uuden oppimisesta. Uuden tiedon saamista ryhmässä kuvattiin seuraavasti:

Mitä kaikkea sillä (älypuhelin) voi tehdä.

...siitä, mistä voi saada apuja (digiopastus).

Osallistujat toivat esille asioita, jotka tuntuivat haasteellisilta oppia. Näistä yksi oli maksujen suorittaminen verkkopankissa. Haastavaksi koettiin digitermien ja käsitteiden ymmärtäminen. Myös tiedon hakeminen koettiin vaikeana, vaikka moni kuvasi käyttökokeuksissaan, että etsii tietoa internetistä. Tiedon haku, esimerkiksi sivustojen löytäminen koettiin silti haastavana. Teknisiä osaamishaasteita nousi esille palautumisessa alkusivulle, kun edetään sivustolla sivulta toiselle, esimerkiksi nuolikuvakkeen käyttö paluutilanteessa:

En ymmärrä digikieltä.

Miten uskaltaa hakea koneelta.

Palautus alkusivulle (edetessä sivustolla sivulta toiselle).

Tiedon paljous digiteemoissa ja niihin tutustumisessa hämmensi osallistujia. Ryhmässä tutustuttiin osallistujien toiveiden mukaisesti eri aiheisiin. Lähes jokainen ryhmäkerran aihe herätti paljon keskustelua ja syventymisen tarvetta aiheeseen, myös teknistä harjoittelua laitteen kanssa. Tiedon paljoutta tuotiin esille, kun kysyttiin, että mikä tuntui ryhmäkerralla vaikealta tai hämmentävältä:

Tiedon paljous, korvien väli ei kerkiä mukaan.

Medialukutaidoista puhuttaessa tuotiin esille, että valeutiset ja liiallinen tieto sekä tiedon paljous maailmassa hämmentävät. Sähköinen tunnistautumistapa (mobiilivarmente) oli kiinnostava ja uusi asia, mutta sen käyttöönotto koettiin vaikeana. Moni haikautui saamaan lisätietoa käyttöönotosta henkilökohtaiseen opastukseen digiopastajalle ryhmäjakson jälkeen.

5.3.4 Rohkaistuminen digiteemoihin tutustumiseen

Ryhmäjakson aikana nousi esille kokemus, että osallistuja rohkaistui ryhmässä digiteemoihin tutustumisessa ja uteliaisuus erilaisiin digiaiheisiin heräsi. Ryhmätapaamisesta sai rohkeutta mennä etsimään erilaista tietoa ja selailla sivustoja. Rohkaistumista ja kiinnostusta kuvattiin seuraavasti, kun kysyttiin, mikä rohkaisi tai herätti kiinnostusta:

Digiä ei tarvitse pelätä.

Uteliaisuus heräsi vihdoin.

Rohkaistui mennä selailemaan eri ohjelmia.

Rohkea asenne nousi esille, vaikka epävarmuutta koettiin monenlaisia digiaiheita kohtaan. Yhtenä näkökulmana ilmeni rohkaistumista siitä, ettei ikä ei ole este oppimiselle:

Ei rohkeudesta ole mikään kiinni, että kannattaa vaan rohkeasti alkaa opetella.

Että vanhakin voi oppia.

Merkityksellinen havainto oli osallistujan rohkaistumisen kokemus siitä, että pysyy mukana uuden oppimisessa. Avoimuus uuden oppimiselle nousi esille kokemuksena, että aina voi oppia jotain uutta. Rohkaistumisen kokemus näkyi ryhmäkertojen edetessä, että rohkaistuu yhä enemmän, kuten tässä vastauksessa tulee esiin:

Aina vain tulee rohkeammaksi.

Ryhmään osallistujat kuvasivat, että ryhmänohjaajat rohkaisivat. Ohjaajien asenteella on merkitystä digiteemoihin tutustumisessa. Digivertaisohjaajan mukana oleminen ryhmässä oli tärkeää. Hänen kertomansa asiat ryhmäkerroilla käsitellyistä aiheista koettiin mielenkiintoisina ja tärkeinä. Rohkaisevana asiana kuvattiin:

Ryhmän vetäjän positiivisuus.

Toisten ryhmäläisten kertomista asioista ja kannustuksesta sai rohkaisua. Ryhmään mukaan lähtemisestä jäi hyvä tunne. Ryhmään osallistujat kuvasivat rohkaistumista ja ryhmässä mukana olemista:

Rohkaisevia lausuntoja.

Olipa hyvä, että lähdin mukaan.

Ryhmäjakson aikana nousi esille se, miten ryhmään osallistujat rohkaistuivat digitaalisten oppijoina. Onnistumisen kokemus tuli esille sähköisten palvelujen ja tiedon hakemisessa. Onnistumisen tunnetta ja iloa tuotti, kun löysi etsimänsä sivuston tai palvelun itsenäisesti.

Sain rohkeutta mennä eri ohjelmiin.

Sähköisen palvelun löytäminen ja käyttäminen ilman sisäänkirjautumista kotona onnistui.

Ryhmään osallistuja kuvasi innostuneensa digiteemoista, kun sai apua. Avun ja tuen saaminen sekä ohjaajilta että vertaisilta osallistujilta on tärkeää ja auttaa osallistujaa innostumaan sekä onnistumaan. Ryhmän aikana tuli esille rohkeutta alkaa käyttämään sähköisiä palveluja jatkossa. Moni kuvasi myös sitä, että sai innostusta harjoitella palvelun käyttöä lisää esimerkiksi henkilökohtaisessa digiopastuksessa:

Nyt vasta innostuin, kun sain apua.

Rohkaistuini alkaa käyttämään Maisaa ja Omakantaa jatkossa.

Vertaistukea pohdittiin sen saamisen ja antamisen näkökulmista. Ryhmään osallistujat kuvasivat tärkeiksi asioiksi yhdessä oppimista ja toisiin tutustumista. Pohdintaa nousi

esille omasta osaamisesta tai osaamattomuudesta suhteessa toisten ryhmäläisten osaamiseen. Kuitenkin rohkaistumista tuki se, että muilla oli samanlaisia tunteita, eikä ollut yksin tunteensa kanssa. Vertaisuuden kokemusta osallistujat kuvasivat eri tavoin:

Hämmästyvästi tuntui, kun moni osasi paljon asioita.

Rohkasi, että eivät toisetkaan osaa.

Ryhmään osallistujista suurin osa toi esille, että sai toisilta hyvää tukea ja ryhmässä oli hyvä henki. Lisäksi koettiin, että saatiin kannustavaa opastusta toisilta ja jokainen antoi jotakin kertomalla omista kokemuksistaan. Toisaalta nousi esille kokemus siitäkin, ettei kokenut saavansa tukea toisilta:

En kokenut saavani mitään (tukea).

Yhdeltä ryhmäkerralta osallistujalle oli jäänyt kokemus yksin oppimisesta. Osalle ryhmäkerran asiat saattoivat olla jo tutumpia kuin toisille tai oli kokemus siitä, että ryhmän tuki jäi vähäiseksi:

Tämähän oli melkein yksin oppimista.

Vertaistuen antaminen toisille osallistujille oli vaikea mieltää. Lähes kaikilla jäi jokaisesta ryhmäkerrasta kokemus, ettei antanut mitään tukea. Tähän voi liittyä myös se, ettei osallistuja mieltänyt rohkaisevaa kommenttiaan tai oman kokemuksen jakamista tuen antamisena toiselle.

5.3.5 Muutos voimaantumisen

Tässä luvussa kuvaan vastauksia kolmanteen tutkimuskysymykseeni: minkälaista muutosta digiteemoihin suhtautumiseen tapahtui ryhmäjakson aikana ryhmään osallistuneiden itsensä arvioimana. Ryhmään osallistujien suhtautumisen muutosta digiteemoihin arvioitiin vertaamalla tuloksia ennen ja jälkeen ryhmätoiminnan. Haastatteluista nousi esille, että uuden oppimista ryhmän aikana on tapahtunut. Sähköinen tunnistautumistapa oli kaikille ryhmään osallistujille uusi ja kiinnostava asia:

Haluan sen mobiilivarmenteen. (V1)

Alkuhaastattelussa nousi esille toive tiedon lisäämiseen siitä, mihin tarkoituksiin tietokoneita ja puhelinta voi käyttää. Loppuhaastattelussa tuli esille, että ryhmän aikana opittiin uutta sovelluksista ja sivustoista, jotka eivät olleet vielä ennen ryhmän alkua tuttuja:

Mihin kaikkeen sitä pöytätietokonetta voi vielä käyttää sen lisäksi mitä mä nyt käytän. Ja puhelin joo se kanssa. (haluaa oppia ryhmän aikana)

Sen (oppinut ryhmän aikana), että on olemassa tällaisia erilaisia sovelluksia ja sivustoja, joita en oo koskaan käyttänyt oikeastaan. (V2)

Ryhmän jälkeen haastatteluista nousi esille kiinnostus oppimiseen ja sen ylläpitämiseen jatkossakin:

Olen jatkossa kiinnostunut (digitaitojen harjoittelusta). Olen ehdottomasti. (V1)

Mä en hirveesti digiteemoja tai taitoja ajatellut, mä tulin vaan kattoo mitä ja mistä siellä on kysymys (ryhmässä)...Niitä sovelluksia voi kokeilla käytännössä ja sit jos mä tulen tänne tälle henkilökohtaiselle ohjaajalle, niin siinä voi ottaa esille näitä mitä on ja mitä siinä olis käyttöä. (V2)

Ryhmän jälkeen vahvistui ohjautuvuus digituen pariin silloin, kun sitä tarvitaan. Lisäksi ryhmään osallistuja sai tietoa siitä, mistä ja minkälaista apua voi saada digitaitojen oppimiseen. Tieto siitä, mitä digiopastus pitää sisällään konkretisoitui. Alkuhaastattelussa kuvattiin, ettei uskalla etsiä tietoa. Loppuhaastattelussa ryhmän jälkeen esille nousi rohkaistuminen ja uskallus yrittää tiedon hakemista:

Mä en niin kuin uskalla tavallaan mennä tuonne koneelle ja näpytellä sieltä jotain, mitä mä sieltä hakisin.

Ainakin sitä uskallusta yrittää. (V4)

Alkuhaastattelussa kuvattiin, että muiden ajatusten ja kokemusten kuulemisesta ryhmän aikana voi saada rohkeutta tietotekniikan käyttöön. Loppuhaastattelussa tuli esille oivallus siitä, että osaa asioita, joita muut eivät vielä osaa. Ryhmässä tuli pohdittua

omaa osaamistaan eri tavalla kuin aiemmin. Taitoja nousi esille enemmän kuin oli ajatellutkaan, kuten tässä kuvataan havaintoja omasta osaamisesta:

Ihan varmasti löytyy sellaisia asioita, joita mä en itse edes tiedostakaan, kaikkea tällaisia. Ja uskaltaa (kun kuulee toisten ajatuksia).

Mulla oli sellainen tunne itselläni, etten mä nyt kaikkein huonoin oo, vaikken mä paljon mitään osaa. Mutta mä osaan taas jotain muuta, mitä ne toiset taas eivät osaa. (V4)

Loppuhaastattelussa nousi esille rohkeus ryhmään osallistumisesta. Ryhmästä koettiin saavan uutta oppia digitaidoista- ja teemoista, mutta opetukselle on tarvetta jatkossakin:

Kyllä mä ihan rohkeena lähdin yrittämään, et jos mä jotain sieltä saisin. Ja sainkin jotain. Mutta ehkä mä tarvitsisin enemmän vielä. Mä tarviin lisää opetusta. En ihan uskalla lähteä mihin tahansa, tosiaan, etten mä saa sitä konetta sekaisin...(V4)

Alkuhaastattelussa kuvattiin kokemusta digiopastuksen saamisesta ja ajatusta siitä, että digiopastusta olisi hyvä hyödyntää uudelleen. Toiveena oli myös tiedon lisääntymisen puhelimen käyttömahdollisuuksista. Loppuhaastattelussa kuvattiin, että ryhmän aikana nousi esille tarvetta henkilökohtaiselle digiopastukselle, kuten syvällisempi tutustuminen mobiilivarmenteen toimintaan. Loppuhaastattelussa kuvattiin myös sähköisen palvelun hyödyn huomaamista ja puhelimen käyttömahdollisuuksien lisääntymistä:

Mä en todella välitä siitä, et mä joka päivä kävisin, esimerkiksi uutiset katsomassa, niin niihin mä en, mutta toisaalta sitten kuitenkin ostan jonkun Iltasanomat (paperiversion). Ne otsakkeet, kun tulee, että nyt sitä nyt tätä. Niin sitten, kun sen avaa, niin ei siellä olekaan paljon mitään. Senkin voisi vaikka itse lukea tuolta koneelta. (V5)

Alkuhaastattelussa tuli ilmi, että digilaitteen ja sähköisten palvelujen käytön turvattomuuden tunne on voimistunut väärinkäytöksen kohteeksi joutumisen myötä. Tieto siitä, että huijausyritysten ja väärinkäytösten kohteeksi voi joutua herkästi tuo epävarmuuden tunteita esille. Loppuhaastattelussa kuvattiin, että epävarmuuden tunne on lieventynyt esimerkiksi tiedon hakemiseen. Uskallus on vahvistunut ja tutustuminen erilaisiin sähköisiin palveluihin ja toimintoihin jatkuu. Yhteisellä keskustelulla ja tiedon saamisella on

merkitystä sille, että kynnys käyttää digilaitteita ja sähköisiä palveluita jatkossakin maldtuu ja epävarmuuden tunne vähenee:

Kyllä se jatkuu se tutustuminen tavallaan ja katsominen, että ahaa, minäpä katson. (V6)

6 Pohdinta

Opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää epävarmuutta kokevan ikääntyneen rohkaisemista ja rohkaistumista digiteemoihin ryhmätoiminnassa. Tarkoituksena oli luoda yhdessä ikääntyneiden kanssa heidän tarpeistaan ja toiveistaan lähtevä, sisällöltään digi-aiheista keskusteleva, vertaistuellinen ryhmä. Ryhmästä esille nousevien kokemusten avulla tarkoituksena oli luoda vertaistukeen perustuva lähestymistapa digiteemoihin tutustumiseen.

Opinnäytetyön tulokset ovat tärkeitä, sillä ikääntynyttä tulee tukea voimaantumisessa digitaitojen oppijana ja digiteemoihin tutustujana. Vaikka ikääntynyt käyttääkin jo joitakin digilaitteita tai sähköisiä palveluja, hän voi kokea epävarmuutta jo aiemmin opitun taidon kohdalla. Lisäksi uuden oppimiseen tarvitaan kannustusta ja rinnalla kulkemista. Tässä opinnäytetyössä lyhytkestoisesta ryhmätoimintajaksosta nousi esille kokemus valmentavasta ja tutustuttavasta lähestymistavasta. Tämä lähestymistapa antaa ikääntyneelle valmiuksia ja rohkaisua hakeutua jatkamaan digitaitojen opettelua digiopastuksen- ja oppimisen parissa, kuten henkilökohtainen opastus, ryhmätoiminta tai luennot.

6.1 Tulosten tarkastelu

Tuloksista muodostui digitaitoja ja niiden oppimista kuvaavaksi käsitteeksi ikääntyneiden digilukutaito. Tulokset kuvaavat sitä, että digilukutaidon saavuttamisessa on ikääntymisen myötä syntyviä erilaisia edellytyksiä, jotka on huomioitava muun muassa lisäämällä toistoja ja pitämällä oppimisen tahti rauhallisena. Jos tietoa tulee kerralla paljon ja liian nopeasti, sen omaksuminen on vaikeaa. Tuloksista oli mielenkiintoista havaita ilmiö, joka toistui useamman ryhmään osallistujan kohdalla. Digitaidoissa osattiin käyttää esimerkiksi verkkopankkia tai sähköpostia, mutta sitten taas jokin yksittäinen toiminto saattoi olla vaikea, kuten hakukoneen käyttäminen tiedon etsimiseen. Vaikka ikääntynyt hallitsi joitakin sähköisten palvelujen tai toimintojen käyttöä, yksittäinen tekninen toiminto aiheutti vaikeutta ja epävarmuutta. Nämä tilanteet lisäävät ymmärrystä siitä, että digilaitteiden ja sähköisten palvelujen käyttö ei ole mutkatonta ja voi tuottaa

epävarmuuden kokemuksia. Vaikka ikääntynyt hallitsee joitakin asioita, se ei yksistään anna käsitystä siitä, miten hyvin hän osaa käyttää ja ymmärtää sähköisiä palveluja ja toimintoja kokonaisuudessaan.

Tässä opinnäytetyössä tuli esille samankaltaisia tuloksia kuin Rouvinen-Wileniuksen (2022) kuvaamissa digilukutaidon saavuttamisen edellytyksissä, joita ovat asenne ja motivaatio, laitteet ja digitaaliset yhteydet, kyky ja taidot käyttää digitaalisia laitteita sekä digitaaliset tunnistautumismahdollisuudet. (Rouvinen-Wilenius 2022.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen (2024) mukaan digilukutaitoon sisältyy kyky ymmärtää erilaisen palvelujen ja sivustojen sekä hakukoneiden toimintalogiikkaa ja taitoa arvioida internetissä olevaa tietoa kriittisesti. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2024.) On tärkeä huomioida, ettei digilukutaito koske vain laitteiden teknistä osaamista. Tässä opinnäytetyössä nousi esille, että ikääntyneen asenne ja motivaatio ovat tärkeässä roolissa digitaalisten taitojen oppimisessa. Lisäksi taitojen kehittäminen on tärkeää esimerkiksi kriittisessä lukutaidossa.

Opinnäytetyössäni olen kuvannut digiteemoista esille nousevia tunteita käsitteellä digi-tunteet. Tällä käsitteellä tarkoitan tunteita, joita digiteemat ja digitaalisten taitojen opettelu herättävät. Digi-tunteet sisällytän tässä opinnäytetyössä osaksi digilukutaitoa. Korjonen-Kuusipuro ja Saari (2021) kuvaavat tunne-käsitettä ihmisen tiedostamana ja tulkitsemana tunnetilana. Tunteiden tarkastelu auttaa ymmärtämään muutoksen mahdollistumisen. Tunteilla on yhteys oppimiseen. (Korjonen-Kuusipuro & Saari 2021: 373.) Tässä opinnäytetyössä nousi esille, että tunteista keskustelu ja niiden vaikutus digitaalisten taitojen oppimiseen on merkityksellistä. Kuten Hänninen, Korpela, Pajula ja Taipale (2022) kuvaavat tutkimuksessaan, kiinnostuksen puutetta digiteemoihin voidaan myös selittää erilaisten tunteiden avulla, joita ovat epävarmuus, hämmennys, epäonnistumisen pelko sekä häpeä (Hänninen & Korpela & Pajula & Taipale 2022: 130). Samansuuntainen tulos nousi esille myös tässä opinnäytetyössä.

Kielteiset tunteet voivat estää oppimista ja palvelujen käyttämistä ja näin ollen vaikuttaa ikääntyneen toimijuuteen. Digitalisaation etenemistä on pohdittava empaattisella tavalla, ettei ikääntyneiden kokemat kielteiset tunteet, kuten pelko ja ahdistus, lisääntyisi. (Korjonen-Kuusipuro & Saari 2021: 372, 379.) Opinnäytetyön tuloksista tuli esille, että yksi lempeistä ja empaattisista tavoista tukea ikääntyneen voimaantumista digiteemoissa on ottaa huomioon heidän omat tarpeensa, kartoittaa sekä vahvistaa heidän omia kykyjään ja osaamistaan. On mahdollistettava vertaistuki digitaalisten taitojen opettelulle. Kuten Pihlainen ym. (2021) tuovat esille, myös digitaalisten taitojen hyödyistä keskustele-

minen vahvistaa käsitystä siitä, millä tavoin ne voivat tukea arkielämässä. Hyötynäkökulma kannustaa ikääntyneitä oppimaan digitaitoja. Digitaidot auttavat myös pysymään mukana yhteiskunnallisessa vaikuttamisessa. (Pihlainen ym. 2021: 155–157.)

Kielteisten tunteiden lisäksi opinnäytetyön tuloksista nousi esille motivaatio ja innostuneisuus oppimiseen. Tämä tulos nousi esille samansuuntaisena kuin Tylerin, De George-Walkerin ja Simicin (2020) kuvaamana siitä, että oppimisen motivaatioon vaikuttaa ikääntyneiden oppimisen tapojen ja mieltymysten huomioon ottaminen. On tärkeää tarjota mahdollisuus vaikuttaa siihen, mitä opetetaan. (Tyler & De George-Walker & Simic 2020: 188–189.)

Opinnäytetyön tuloksista nousi esille, että ryhmään osallistujilla on erilaisia tapoja oppia. Osa tarvitsee enemmän toistoa uuden oppimiseen kuin toiset ja osa kaipaa tietoa ja kokemusta toisilta, jotta uskaltaa yrittää uuden asian oppimista. Alkuhaastattelujen ja tiedon sekä käsitysten kartoittamiseen käytetty käsitekartta edisti ryhmäjaksos alussa motivaation tukemista. Näillä keinoilla annettiin mahdollisuus vaikuttaa ryhmäkertojen sisältöihin. Länsitie (2015) ja Kärnä (2022) tuovat esille, että uuden oppimiseen on hyvä ryhtyä kartoittamalla sitä, mitä ikääntynyt jo osaa ja sen pohjalta lähteä lisäämään tietoa. Tämä lisää motivaatiota uuden oppimiseen. (Länsitie 2015; Kärnä 2022: 169.)

Tuloksista nousi esille oppimisen siirtovaikutus. Oppimisen siirtovaikutus eli *transfer* tarkoittaa, että opettaminen tähtää siirrettävän ja sovellettavan tiedon muodostumiseen (Aalto 2002: 306–307). Tämän käsitteen tuon esille, koska sillä on merkitystä ikääntyneelle opetettavan asian kannalta. Jos oppija ei koe opetettavaa asiaa tarpeelliseksi juuri sillä hetkellä, kun asiaa opetetaan, opetettava asia ei välttämättä siirry käytäntöön. Näin ollen digitaitojen oppimisessa merkityksellistä on pyrkiä nostamaan esille niitä asioita, joista ikääntynyt on kiinnostunut ja valmis hyödyntämään niitä arkielämässä. Tiedon ja uuden oppimisen tarpeiden kartoitus on myös tähän hyvä keino.

Ikääntyneiden voimaantumista tarkastelin tässä lyhyehkön eli kuuden tapaamiskerran ryhmätoimintajakson näkökulmasta. Ikääntyneiden voimaantuminen digitaitojen opetteluksessa on pitkäkestoinen prosessi, mutta tästä ryhmäajaksosta voi saada suuntaviivoja siihen, miten tuetaan ja rohkaistaan ikääntyneitä digiteemojen pariin. Erilaiset digiopastamistavat ovat ikääntyneen voimaantumisprosessissa tärkeitä. Opastustoimintaa

suunnitellessa ja markkinoidessa on pohdittava, minkälainen tapa soveltuu eri oppimisen vaiheessa olevalle ikääntyneelle. Kärnä (2022) kuvaa, että henkilökohtainen digiopastus voi olla tehokkaampaa heille, jotka ovat vasta aloittamassa digitaalisten opetelmien opettamista. On esitetty, että jo digitaalisissa edistyneemmille ikääntyneille ryhmämuotoinen oppiminen voi olla hyödyllisempää kuin yksilöopastus. (Kärnä 2022: 168.)

Tässä opinnäytetyössä nousi esille vertaistuen merkityksen tärkeys, sillä ryhmään osallistujia saa toiselta tukea jakamalla omia kokemuksiaan. Osallistujia voi reflektoida omaa osaamistaan suhteessa muihin. Osallistujat kannustavat toinen toistaan ja auttavat tällä tavoin oppimaan. Ryhmässä oppiminen lisää uskallusta yrittää, kun kuulee toisten kokemuksia. Epävarmuuden tunteita digiopettamisessa voi lieventää jo se, että tuntee kuuluvansa joukkoon eikä tarvitse jäädä yksin ajatustensa kanssa. Kuten myös Tyler & De George-Walker ja Simic 2020 tuovat esille, että yhteisön on todettu tukevan ikääntyneiden digitaalisten opettamista. Oppimisympäristö, jossa voi verkostoitua ja kokeilla yhdessä opetettavia asioita auttaa uuden oppimisessa. (Tyler & De George-Walker & Simic 2020: 189.) Yhteisöllinen vertaisoppiminen lisää ikääntyneen kokemaa voimaantumisen ja hallinnan tunnetta, kun hän käyttää sähköisiä palveluja ja toimintoja (Kärnä 2022: 170). Ikääntyneen voimaantumisen tukemiseen tarvitaan tiedon lisäämistä, digitaalisten tunteista puhumista sekä rohkaisemista ja tuen tarjoamista.

Opinnäytetyössäni tarkastelin, minkälaista muutosta digiteemoihin tutustumiseen ja niihin suhtautumiseen tapahtui ryhmäjakson aikana. Tuloksista nousi esille muutosta digitaalisten opettamiseen suhtautumisessa. Tarjoamalla ikääntyneelle erilaisia oppimisympäristöjä ja tapoja oppia, kiinnostus uuden oppimiseen herää. Tämä on hyvä lähtökohta ikääntyneen voimaantumiseen digitaalisten oppijana. Yhtenä havaintona muutosta tarkastellessa nousi esille kokemus siitä, että luottamus itseensä digitaalisten osaajana voi romahtaa joutuessa väärinkäytöksen kohteeksi sähköisiä palveluja käyttäessä. Tässä tilanteessa ryhmään osallistuminen toi turvallisuuden tunnetta ja palautti uskoa omaan kykyihinkin ja rohkaistumista palvelujen ja toimintojen käyttöön jatkossakin.

Muutosta voi tarkastella myös digiosallisuuden näkökulmasta. Ryhmäjakso tarjosi osallistujille mahdollisuuden vahvistaa osallisuutta oppimalla uusia taitoja. Ryhmäjaksosta nousi esille kokemus, että voi oppia uutta ja ylläpitää jo opittuja taitoja. Digiosallisuus vahvistuu, kun ikääntynyt saa rohkeutta käyttää digilaitteita ja sähköisiä palveluja. Digitaalisten taitojen, johon yhtenä osana kuuluvat kyky ja mahdollisuus digilaitteiden ja säh-

köisten palvelujen käyttöön voidaan kuvata osana digiosallisuuden saavuttamista (Rouvinen-Wilenius 2022). Uudet kokemukset palvelujen käyttömahdollisuuksista auttavat huomaamaan palvelun antaman hyödyn.

Tässä opinnäytetyössä tuli esille, että digivertaisohjaajan mukana oleminen ryhmässä oli merkityksellistä. Ryhmään osallistujat toivat esille hänen läsnäolonsa tärkeyden. Kuten Pihlainen, Korjonen-Kuusipuro ja Kärnä (2021) sekä Ruoppila (2014) tuovat esille, vertaisopetuksessa on havaittu muutoksia iäkkään motivaatiossa ja rohkeudessa käyttää digipalveluja. Lisäksi opetustilanteessa itse ikääntyneen opastajan läsnäolo voi lieventää epävarmuuden ja ahdistuneisuuden tunteita. (Pihlainen & Korjonen-Kuusipuro & Kärnä 2021: 157; Ruoppila 2014: 44–45.) Tapaamiskertojen suunnittelu ja ajatusten jakaminen yhdessä digivertaisohjaajan kanssa oli luontevaa. Yhteinen keskustelu ennen jokaista tapaamiskertaa tuki ryhmäkertojen suunnittelua. Ryhmässä tapahtuva opettaminen ja opastus jakautuivat luontevasti sen mukaan, mikä aihe tai tekeminen oli kyseessä. Tässä opinnäytetyössä tuloksena nousi esille, että ryhmänohjaajien asenteella ja erilaisilla tavoilla, jolla digiteemoja käsitellään, on vaikutusta osallistujien motivaatioon ja oppimiseen.

6.2 Eettisyys ja luotettavuus

Alkuperäisenä suunnitelmana oli, että olisin itse keskustelun avulla kartoittanut ryhmään sopivia henkilöitä. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekka (2006) painottavat, että tutkimukseen osallistujan tulee suostua tutkimukseen täysin vapaaehtoisesti ja olla innostunut osallistumaan (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006). Tässä tilanteessa oli pohdittava toisenlainen lähestymistapa, jotta minulla opinnäytetyön tekijänä ei olisi ollut minkäänlaista mahdollisuutta vaikuttaa osallistujan päätökseen osallistua. Lähetin opinnäytetyöstä ja ryhmästä tiedotteen kollegoilleni, jotka informoivat asiakkaita suullisesti tai laittamalla tiedotteen ilmoitustaululle.

Noudatin opinnäytetyössäni hyvää tieteellistä käytäntöä (HTK). Tähän käytäntöön kuuluvat tutkimuksen tekemisessä rehellisyys, yleinen huolellisuus ja tarkkuus tutkimustyössä. Lisäksi huomioin nämä toimintatavat myös tulosten tallentamisessa ja esittämisessä sekä tutkimusten ja niiden tulosten arvioinnissa. (Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023: 11–14.)

Toimitin tutkimussuunnitelmani Helsingin kaupungin sosiaali-, ja terveys-, ja pelastustoimelle opinnäytetyön tutkimuslupaa varten toukokuussa 2023. Tutkimusluvan saatani kesäkuussa 2023 solmittiin yhteistyösopimus Metropolian ja Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys-, ja pelastustoimialan kanssa. Yhteistyösopimuksessa sovitaan yhteisistä pelisäännöistä, joilla pyritään vähentämään toimeksiantajan toiveiden ja opinnäytetyöntekijää sitovien tieteen pelisääntöjen ristiriitaa (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2019: 6).

Osallistujat hakeutuivat itse mukaan ryhmään ryhmätiedotteen perusteella. Heillä oli oma kokemus epävarmuudesta digiteemoja kohtaan. Ryhmään osallistujista ei kerrota sukupuolta eikä ikää, sillä osallistujajoukko on pieni. Kerroin osallistujille alkuhaastattelussa opinnäytetyön tutkittavan informointilomakkeen, tietosuojaselosteen ja suostumuslomakkeen sisällöistä. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (2019) mukaan osallistujalla on oikeus osallistua täysin vapaaehtoisesti tutkimukseen ja keskeyttää siinä mukana oleminen milloin tahansa eikä keskeyttämisestä aiheudu osallistujille mitään haittaa. Eettistä ennakoarviointia opinnäytetyöhön ei tarvittu, sillä siihen ei liittynyt mitään ennakoarviointia vaativia asetelmia, kuten fyysiseen koskemattomuuteen puuttumista. (Kts. Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakoarviointi Suomessa 2019: 8, 16.)

Kuten Metropolia Ammattikorkeakoulun (2022) tietosuojaohjeissa määritellään, huomioin yleisen tietosuoja-asetukseen (GDPR) liittyvät asiat, kuten henkilötietojen käsittelyn luottamuksellisesti. Keräsin ja käsittelin henkilötietoja (osallistujan nimi ja puhelinnumero) ainoastaan tiettyä, asianomaista ja lainmukaista tarkoitusta varten. Tietosuoja-asetuksen tarkemmin määrittelemää vaikutusten arviointia (DPIA) ei tässä opinnäytetyössä tarvittu, sillä jo opinnäytetyön suunnitteluvaiheessa arvioin, ettei henkilötietojen käsittelyyn tule liittymään suuria tietosuojariskejä tutkimukseen osallistuvien kannalta. (Metropolia ammattikorkeakoulu 2022). Alkutapaamisessa osallistuja allekirjoitti suostumuslomakkeen sekä suostumuksen tietojen käsittelyyn.

Osallistujien suostumuslomakkeet säilytin lukollisessa kaapissa. Osallistujien yhteystiedot (nimi ja puhelinnumero) säilytin salasanalla suojatussa tiedostossa muistitikulla. Yhteystiedot olivat kerättyinä sitä varten, että pystyin tarvittaessa informoida ryhmätapaamisen tai haastatteluihin liittyvistä aikataulumuutoksista. Litteroidun haastatteluaineiston tallensin muistitikulle salasanalla suojattuun tiedostoon. Ryhmätapaamisten arviointikyselylomakkeet säilytin lukollisessa kaapissa. Suostumuslomakkeet ja arviointilomakkeet hävitin viemällä ne tietosuojapaperikeräykseen opinnäytetyön valmistuttua. Osallistujien yhteystiedot ja litteroidun haastatteluaineiston tiedostot poistin muistitikulta

opinnäytetyön raportoinnin jälkeen. Opinnäytetyö on tarkistettu plagiointitunnistusjärjestelmässä (Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2019: 7).

Aineiston kattavuus tarkoittaa sitä, että siitä saadaan riittävästi tulkintaa analyysin avulla. Lähtökohtana aineiston keruussa on se, että siitä saadaan analysoitua teoreettisten lähtökohtien kannalta olennaista tietoa. Jos aineistoa kertyy liikaa, siitä voi jättää osan analysoimatta, mutta se pitää perustella. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tässä opinnäytetyössä aineisto muodostui haastatteluista ja arviointikyselylomakkeista. Aineiston keräämisestä on syytä tehdä muistiinpanoja sen eri vaiheista, kuten haastatteluista, ja niistä esiin nousseista ajatuksista ja havainnoista (Ruusuvoori & Nikander & Hyvärinen 2010: 13). Tein muistiinpanoja haastattelujen sekä ryhmäkertojen aikana. Muistiinpanot auttoivat palauttamaan mieleen haastattelujen tai ryhmäkertojen aikana tehtyjä havaintoja tai tapahtumia.

Validiteetti tarkoittaa sitä, että onko tutkimus pätevä ja perusteellisesti tehty. Sillä arvioidaan, ovatko saadut tulokset ja tehdyt päätelmät oikeansuuntaisia. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Opinnäytetyössäni olen kuvannut aineiston keräämisen ja analysointivaiheen läpinäkyvästi ja tarkasti vaihe vaiheelta. Tämä tukee osaltaan työni validiteetin toteutumista. Lisäksi olen pyrkinyt muodostamaan tulokset niin, että ne vastaavat tutkimuskysymyksiin.

Reliabiliteetilla tarkoitetaan sitä, että pysyykö tutkimuksen tulos samana, jos se toistetaan uudelleen (Huttunen & Kakkori & Heikkinen 1999: 113). Sillä tarkoitetaan myös analyysin johdonmukaisuutta (Koppa 2021). Huttunen, Kakkori ja Heikkinen (1999) tuovat esille toimintatutkimuksen reliabiliteetin arvioimisen haasteellisuutta, koska siinä on kyse interventiosta, jonka tavoitteena on muutos (Huttunen & Kakkori & Heikkinen 1999: 113–114). Opinnäytetyöni näkökulmasta reliabiliteettia voidaan tarkastella esimerkiksi vertaamalla tuloksia aikaisempiin tutkimuksiin digioppimisen aihepiireistä. Lisäksi tässä opinnäytetyössä voidaan arvioida reliabiliteettia muutoksen näkökulmasta, pohtimalla tapahtuiko osallistujien suhtautumisessa digiteemoihin muutosta verrattuna ryhmätoiminnan alkuun ja loppuun.

6.3 Tulosten hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Ryhmätoiminnasta saatujen kokemusten avulla voidaan päätellä, että tällaista ikäännyttä voimaannuttavaa ja osallistavaa toimintaa kannattaa jatkossakin kehittää. On kuitenkin syytä huomioida, ettei kaikilla ole lukuisista eri digiteemoihin tutustumisen ja digi-

tuen tavoista huolimatta mahdollisuutta oppia tai vahvistaa digitaitojaan. Heille on järjestettävä korvaava tapa esimerkiksi sähköiseen asiointiin. Digitalisaation myötä on tärkeää huomioida ikääntyneiden ryhmä, joka ei oma-aloitteisesti hakeudu digiopastuksen tai digiaiheisten tietoskujen pariin kehittääkseen osaamistaan ja tietämystään. Tämä ryhmä tarvitsee erityistä kannustamista ja rohkaisua digiteemojen pariin hakeutumisessa. Opinnäytetyön tulosten viitoittamana erilaiset toimijat voivat kehittää digiohjauksen toimintaa, kuten ryhmätoiminta. Erilaisten yhteistyötahojen osaamisen yhdistäminen ikääntyneiden digitaitojen vahvistamisessa on tärkeää. Ryhmätoiminnan ohjauksessa voidaan hyödyntää esimerkiksi työntekijän ja vapaaehtoisen vertaisohjaajan yhteistyötä ja osaamista.

Työntekijän ei tarvitse olla digiosaaja, vaan hän voi ottaa yhdessä selvää asioista ikääntyneen kanssa. Digivertaisohjaaja on tärkeä yhteistyökumppani, sillä hänellä on osaamista tietoteknisistä asioista ja digitaitojen opastamisesta. Työntekijä voi olla tukena esimerkiksi ryhmänohjaukseen liittyvissä asioissa, kuten kutsua ryhmän koolle ja tukea ryhmäytymisessä.

Ryhmätoiminnan suunnittelussa on olennaista ottaa huomioon toimintatapa, jossa tarjotaan osallistujille mahdollisuus ensin kartoittaa omia olemassa olevia taitojaan sekä sitä, minkälaisissa arkisissa tilanteissa voisi hyötyä digilaitteista ja sähköisistä palveluista. Termien ja sanastojen harjoitteluun sekä niiden käytännön kokeilemiseen tulisi kiinnittää huomiota, jotta digilukutaito kehittyisi. Ryhmäjakson suunnittelussa on tärkeää huomioida osallistujien tarpeet ja osaamisen lähtökohdat. Näin ollen ryhmäjakson sisältöä ja pituutta voidaan muokata sen mukaisesti, mikä palvelee kyseistä osallistujaryhmää parhaiten (kts. liite 1: esimerkki ryhmätoiminnan toteutusrungosta).

Ryhmäjakson aikana on rohkaistava osallistujia yhteisesti keskustelemaan siitä, minkälaisia tunteita digiteemat herättävät. Ryhmän ohjaajien on tärkeää rohkaista osallistujia tuomaan esille sekä kielteisiä että myönteisiä kokemuksia teknisen harjoittelun lisänä. Tunteiden jakaminen yhteisesti voi vähentää häpeän ja epävarmuuden tunteita. Tunteita on myös hyvä tulkita yhdessä ja sitä, miksi niitä herää erilaisia digiteemoja kohtaan. Keskustelun yhteydessä voidaan lähteä harjoittelemaan teknisesti digitaitoja, kun kynnys uuden oppimiseen ja jo opittujen taitojen kertaamiseen madaltuu.

Korjonen-Kuusipuro ja Saari (2021) toteavat, että ikääntyneiden digiteemoista nousevien myönteisten ja kielteisten tunteiden huomioiminen ovat tärkeitä yhteiskunnallisesta näkökulmasta. Tunteiden huomioiminen tukee osallisuuden edistämistä. Digitaalisten

oppiminen ja digiympäristössä toiminen voi tarjota ikääntyneelle sosiaalisia kohtaamisia ja uudenlaista arkea sekä toimijuutta. Lisäksi se voi tuoda iloa uusien taitojen oppimisesta. Kielteisille tunteille on annettava tilaa ja on ymmärrettävä, mistä ne syntyvät. (Korjonen-Kuusipuro & Saari 2021: 380.)

Digiteemoihin tutustumiseen ja digitaalityöryhmien markkinointiin on syytä ottaa mukaan uudenlainen lähestymistapa. Sen tulee houkutella osallistumaan sellaisia ikääntyneitä, joita voisi hyödyttää keskustelu digiteemoihin liittyvistä tunteista sekä tarpeiden ja kykyjen kartoittamisesta ennen varsinaista digitaalityöryhmien teknistä harjoittelua. Digitunteet on oivallinen käsite, jota voisi käyttää digitaalityöryhmien oppimisen suunnittelussa ja markkinoinnissa, kuten ryhmätoimintaa käynnistettäessä. Käsitettä on tärkeää tuoda esille, kun pyritään rohkaisemaan ikääntyneitä puhumaan digiteemoihin liittyvistä tunteista.

Ryhmämuotoisessa toiminnassa on etuna se, että samassa tilanteessa olevat vertaiset voivat jakaa kokemuksia omista tunteistaan ja kokemuksistaan. Oma kokemus digitaalisten ja sähköisten palveluiden käyttäjänä voi saada vahvistusta, kun saa toisilta tukea. Ryhmätoiminnan aihepiirit tulee olla lähtöisin osallistujien toiveista ja tarpeista. Erialaisten toiminnallisten menetelmien käyttö antaa mahdollisuuksia osallistujien itse hahmottaa omia voimavarojaan, kykyjään sekä osaamistaan. Tärkeänä osana on tuoda harjoitteiden ja keskustelujen kautta esille asioita, joissa voisi hyödyntää digitaalisia toimintoja.

Sosiokonstruktivistinen oppimiskäsitys näyttää sopivan ikääntyneiden digitaalityöryhmien oppimisen yhdeksi osaksi. Tässä oppimissuunnitelmassa on tärkeitä näkökulmia, joita voi hyödyntää jatkossakin ryhmätoiminnan suunnittelussa. Digiteemojen pohtimisessa ja digitaalityöryhmien oppimisessa yhteiselle keskustelulle ja oppimisen reflektoinnille on hyvä antaa tilaa. Ryhmän sisällön suunnittelussa on otettava huomioon osallistujien jo opitut taidot sekä tiedot opittavasta asiasta ja rakentaa uusien asioiden oppimista niiden pohjalta.

Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan palvelustrategiassa (2023–2025) on visiosta johdettu lupaus. Siinä kuvataan, että kaupungin digipalvelut ovat asiakaslähtöisiä ja huomioidaan erilaiset palvelutarpeet sekä asiakkaiden kyvyt palveluja kehitettäessä. (Helsingin kaupunki 2022: 11.) Palvelujen digitalisoitumisen vahvistuksessa, kaiken ikäisille on annettava mahdollisuus saada digiopastusta. Erityisenä ryhmänä tässä ovat esimerkiksi epävarmuutta kokevat ikääntyneet, jotka eivät välttämättä

itsenäisesti hakeudu itselle vieraan aihepiiriin pariin, vaan tarvitsevat siihen rohkaisua ja tiivistä rinnalla kulkemista.

Tutkimusta tarvitaan lisää ikääntyneistä, jotka eivät vielä käytä digilaitteita lainkaan. Heillä saattaa olla kielteisyyttä tai voimakasta pelon tai hämmennyksen tunnetta digilaitteita ja digiteemoja kohtaan. Kohderyhmää tulisi tavoitella pitkäjänteisellä suunnitelmalla, jotta heidät tavoitetaan ja saadaan motivoitumaan, esimerkiksi osallistumaan ryhmään. On huomioitava toki ne ikääntyneet, jotka eivät halua osallistua ryhmään tai koe ryhmämuotoista oppimista omaksi tavakseen. Heille on tarjolla henkilökohtaisen digiopastuksen mahdollisuus.

Lopuksi haluan sydämellisesti kiittää kaikkia, jotka ovat tukeneet ja auttaneet minua opinnäytetyöprosessini aikana.

Lähteet

Aalto, Minna 2002. Siirtovaikutus opetustyössä: havaintoja eräästä kokeiluhankkeesta. *Aikuiskasvatus* 22 (4). 306–315.

Aaltola, Juhani & Syrjälä, Leena 1999. Tiede, toiminta ja vaikuttaminen. Teoksessa Heikkinen, Hannu L. T. & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.). Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus.

Airaksinen, Anne 2020. Oman osaamisen tunnistaminen voimaantumisen välineenä. *Sosiaalipedagogiikka. Sosiaalipedagoginen aikakauskirja* 21. 111–124. <<https://doi.org/10.30675/sa.96099>>. Viitattu 12.5.2023.

Ammattikorkeakoulujen opinnäytetöiden eettiset suositukset 2019. Ammattikorkeakoulujen rehtorineuvosto Arene ry. Päivitetty 9.10.2020. <https://www.arene.fi/wp-content/uploads/Raportit/2020/AMMATTIKORKEAKOULUJEN%20OPINNÄYTETÖIDEN%20EETTISET%20SUOSITUKSET%202020.pdf?_t=1578480382>. Viitattu 9.1.2024.

Braun, Virginia & Clarke, Victoria 2006. Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology* 3 (2), 77–101.

Carr, Wilfred & Kemmis, Stephen 1986. *Becoming critical: education, knowledge and action research*. E-kirja. Routledge. Luku 7.

Elomaa-Krapu, Minna 2019. Temaattinen analyysi. Metodifestivaali 2019. Powerpointesitys. Tampereen yliopisto. <<https://www.events.tuni.fi/uploads/2019/09/ffe0611d-mita-on-temaattinen-analyysi.pdf>>. Viitattu 29.12.2023.

Heikkilä, Jorma & Heikkilä, Kristiina 2001. Innovatiivisuutta etsimässä. Irtiottoa keskinertaisuudesta. Helsinki: Kauppakaari ja Heikkilä Inno-Consulting Oy.

Helsingin kaupunki 2023. Palvelukeskukset. <<https://www.hel.fi/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/senioripalvelut/palvelukeskukset>>. Viitattu 5.1.2024.

Helsingin kaupunki 2022. Helsingin kaupungin sosiaali-, terveys- ja pelastustoimialan palvelustrategia 2023–2025. <https://www.hel.fi/static/public/hela/Kaupunginvaltuusto/Suomi/Paatos/2022/Keha_2022-11-16_Kvsto_19_Pk/B89E94FE-A690-C564-A72F-836A08C0000A/Liite.pdf> Viitattu 14.5.2023.

Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena 2008. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.

Huttunen, Rauno & Kakkori, Leena & Heikkinen, L. T. Hannu 1999. Teoksessa Heikkinen, L. T. Hannu & Huttunen, Rauno & Moilanen, Pentti (toim.). Siinä tutkija, missä tekijä. Toimintatutkimuksen perusteita ja näköaloja. Jyväskylä: Atena kustannus.

Hänninen, Riitta & Karhinen, Joonas & Korpela, Viivi & Pajula, Laura & Pihlajamaa, Olli & Merisalo, Maria & Kuusisto, Olli & Taipale, Sakari & Kääriäinen, Jukka & Wilska, Terhi-Anna 2021. Digiosallisuuden käsite ja keskeiset osa-alueet: Digiosallisuus Suomessa - hankkeen väliraportti. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021: 25. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Hänninen, Riitta & Pajula, Laura & Korpela, Viivi & Taipale, Sakari 2021. Individual and shared digital repertoires - older adults managing digital services. Information, Communication & Society 2021. 1–16.

Hänninen, Riitta & Korpela, Viivi & Pajula, Laura & Taipale, Sakari 2022. Läheisasiantuntijat ikäihmisten tukena digiyhteiskunnassa. Teoksessa Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Rasi-Heikkinen, Päivi & Vuojärvi, Hanna & Pihlainen, Kaisa & Kärnä, Eija 2022 (toim.) Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa 2023. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan HTK-ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 2/2023. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://tenk.fi/sites/default/files/2023-03/HTK-ohje_2023.pdf>. Viitattu 5.1. 2024.

Ihmiseen kohdistuvan tutkimuksen eettiset periaatteet ja ihmistieteiden eettinen ennakkoarviointi Suomessa 2019. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan julkaisuja 3/2019. Tutkimuseettinen neuvottelukunta. <https://www.tenk.fi/sites/default/files/2021-01/Ihmistieteiden_eettisen_ennakkoarvioinnin_ohje_2020.pdf>. Viitattu 3.3.2024.

Isola, Anna-Maria & Kaartinen, Heidi & Leemann, Lars & Lääperi, Raija & Schneider, Taina & Valtari Salla & Keto-Tokoi, Anna 2017. Mitä osallisuus on? Osallisuuden viitekehystä rakentamassa. Työpäpaperi 33/2017. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. <https://www.jjulkari.fi/bitstream/handle/10024/135356/URN_ISBN_978-952-302-917-0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>. Viitattu 3.3.2023.

Kananen, Jorma 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Kilpiä, Juha 2022. Kontekstin taju. Karttakirja voimavarakeskeiseen ryhmän ohjaamiseen. Helsinki: Aktuaali koulutuspalvelu.

Ko, Helen 2020. Teaching older adults: an instructional model from Singapore. *Educational Gerontology*. 46:12. 731–745.

Koppa 2021. Jyväskylän yliopiston kurssi-, ja oppimateriaalipilone. Päivitetty 27.9.2021<<https://www.koppa.jyu.fi/avoimet/hum/menetelmapolkuja/tutkimusprosessi/raportoiminen>>. Jyväskylän yliopisto. Viitattu 5.5.2023.

Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Saari, Eveliina 2021. Huolta, ärsyyntymistä, pelkoa ja ahdistusta. Ikääntyvien kielteiset tunteet digitalisaatiossa. *Yhteiskuntapolitiikka* 86: (4). 371–382.

Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Rasi-Heikkinen, Päivi & Vuojärvi, Hanna & Pihlainen, Kaisa & Kärnä, Eija 2022 (toim.) Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Kärnä, Eija 2022. Vertaisopastustyyylit ja oppimisteoreettiset piirteet. Teoksessa Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Rasi-Heikkinen, Päivi & Vuojärvi, Hanna & Pihlainen, Kaisa & Kärnä, Eija 2022 (toim.) Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Länsitie, Janne 2015. Oppimisteorioita. Resurssivideot. Oulu ProLearn. Oulun Ammattikorkeakoulu. Ammatillinen opettajakorkeakoulu. <<https://www.tuni.fi/tlc/suunnittelu/pedagogisia-ratkaisuja/>>. Viitattu 25.3.2023.

Metropolia Ammattikorkeakoulu. Opinnäytetyö ja tietosuoja-asiat. Päivitetty 17.8.2022 <<https://oma.metropolia.fi/henkilokunnalle/talous-ja-hallinto/laki-ja-arkistopalvelut/tietosuoja/opinnaytetyo-ja-tietosuoja-asiat>> Viitattu 4.1.2023.

Mielonen, Jukka & Saranto, Kaija & Kuusisto, Hanna & Kemppi, Anssi & Kinnunen, Ulla-Mari 2021. Ikääntyvien näkemyksiä sosiaali- ja terveydenhuollon sähköisistä palveluista. *Gerontologia-lehti* 35 (1). 3–12. <<https://journal.fi/gerontologia/article/view/89447/60231>>. Viitattu 21.10.2022.

Mikkonen, Irja & Saarinen, Anja 2018. Vertaistuki sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tietosanoma Oy.

Nivala, Elina & Ryytänen, Sanna 2019. Sosiaalipedagogiikka. Kohti inhimillisempää yhteiskuntaa. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Palvelukeskukset alueittain – esite. Helsingin kaupunki. <www.hel.fi/static/sote/esitteet/palvelukeskukset/palvelukeskukset.pdf>. Viitattu 5.1.2023.

Palvelukeskusten kehittämisohjelma vuosille 2014–2016. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveysvirasto. Päivitetty 23.6.2015. <https://www.hel.fi/static/sote/pake/Palvelukeskustoiminnan_kehittamisohjelma_vuosille_2014-2016.pdf>. Viitattu 5.1.2024.

Peavy, R. Vance 2001. Elämäni työkirja. Konstruktivististen ohjausperiaatteiden soveltaminen: tehtäviä ja harjoituksia. Suom. Petri Auvinen. Helsinki: Psykologien Kustannus Oy.

Perttula, Katariina 2020. Seniorit digitaalisten laitteiden käyttäjinä - innostusta ja epärointiä. Teoksessa Päällysaho Seliina & Junell Pasi & Latvanen Jaana & Saarikoski Silja & Uusimäki Sirkku (toim.). *Seinäjoen ammattikorkeakoulu 2020: Osaamista strategian vahvuusaloilla. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja A. Tutkimuksia 33.* Seinäjoki: Seinäjoen ammattikorkeakoulu. 385–393.

Pihlainen, Kaisa & Korjonen-Kuusipuro Kristiina & Kärnä Eija 2021. Perceived benefits from non-formal digital training sessions in the later life: views of older adult learners, peer tutors and teachers. *International Journal of Lifelong Education*, 40: 2. 155–169.

Pihlainen, Kaisa & Ehlers, Anja & Rohner, Rebekka & Cerna, Katerina & Kärnä, Eija & Hessa, Moritz & Hengl, Lisa & Aavikko, Lotta & Frewer- Graumann, Susanne, & Gallistl,

Vera & Müller, Claudia 2022. Older adults' reasons to participate in digital skills learning: An interdisciplinary, multiple case study from Austria, Finland and Germany. *Studies in the Education of Adults* 2022. 1–19.

Pihlainen, Kaisa & Ng, Kwok 2022. Hakeutuminen digitaitojen opetukseen ja vertaisohjaukseen. Teoksessa Korjonen-Kuusipuro, Kristiina & Rasi-Heikkinen, Päivi & Vuojärvi, Hanna & Pihlainen, Kaisa & Kärnä, Eija 2022 (toim.) *Ikääntyvät digiyhteiskunnassa. Elinikäisen oppimisen mahdollisuudet*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2020. *Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Helsinki: Gaudeamus Oy.

Rasi, Päivi & Taipale, Sakari 2020. Tuki, ohjaus ja koulutus – ikääntyneet digitalisoituvassa mediayhteiskunnassa. *Gerontologia-lehti* 34 (4). 328-332. <<https://journal.fi/gerontologia/article/view/99601>>. Viitattu 21.10.2022.

Rouvinen-Wilenius, Päivi 2023. Miten digiosallisuutta voidaan vahvistaa digitaalisten palveluiden suunnittelussa? Sininauhaliitto ry. Blogipostaus 3.2.2023. <<https://www.digiosallisuus.fi/digiosallisuus/blogi-miten-digiosallisuutta-voidaan-vahvistaa-digitaalisten-palveluiden-suunnittelussa/>>. Viitattu 5.2.2024.

Ruoppila, Isto 2014. Ikääntyminen ja psyykinen toimintakyky. Teoksessa Leikas, Jaana (toim.). *Ikäteknologia. Vanhustyön keskusliitto*.

Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti 2010. Haastattelun analyysin vaiheet. Teoksessa Ruusuvuori, Johanna & Nikander, Pirjo & Hyvärinen, Matti (toim.). *Haastattelun analyysi*. Tampere: Vastapaino.

Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. *KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovaranto*. Verkkojulkaisu. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <<https://www.fsd.tuni.fi/menetelmaopetus/>>. Viitattu 11.4.2023.

Siitonen Juha 1999. *Voimaantumisteorian perusteiden hahmottelua*. Oulun opettajan-koulutuslaitos. Oulu: Oulun yliopisto.

Tapio, Tarja 2020. Ikääntyvien digitoimijuus rakentuu elämänkulun – ja tavan puitteissa. Teoksessa Salminen-Tuomaala Mari & Hallila Jaakko & Saarikoski Silja & Tapio

Tarja 2020. Tietoa, taitoa ja teknologiaa - kehittämisspolkuja sosiaali- ja terveysalalla. Seinäjoen ammattikorkeakoulun julkaisusarja. Seinäjoki. 51–64.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2024. Digiosallisuuden edistäminen. Digilukutaito ja digiturvallisuus. <https://www.thl.fi/aiheet/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-edistamisen-mallit/digiosallisuuden-edistaminen#Digilukutaito_ja_digiturvallisuus>. Viitattu 5.2.2024.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Uudistettu laitos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Tyler, Mark & De George-Walker, Linda & Simic, Veronica 2020. Motivation matters: Older adults and information communication technologies. *Studies in the education of adults* 52: 2. 175–194.

Tynjälä, Päivi 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsitteiden perusteita. Helsinki: Tammi.

VALLI ry 2022. Vanhus- ja lähimmäispalveluliitto ry. Selvitys ikääntyneiden digiosallisuudesta. Ikäteknologiakeskus. VALLI ry.

Wessman, Jenni & Erhola, Kaaren & Meriläinen-Porras, Satu & Pieper Richard & Luoma, Minna-Liisa 2013. Ikääntynyt ja teknologia -kokemuksiani teknologian käytöstä. KÄKÄTE-tutkimuksia 2/2013. Helsinki: KÄKÄTE-projekti.

Epävarmuutta kokevan ikääntyneen rohkaiseminen digiteemoihin

Ryhmätoiminnan toteutusrunko

Ryhmäkertojen sisällöt rakentuvat konstruktivistisen oppimiskäsityksen pedagogisten periaatteiden mukaisesti ja voimaantumisen tukemisen menetelmiä käyttäen. Lähtötilannetta digiteemoihin perehtymisessä sekä osallistujien tarpeita kartoitettiin ennakkohaastatteluilla ennen ryhmää, joiden pohjalta ryhmäkertojen teemat muotoituivat.

1. ryhmäkerta: Tutustuminen ja ryhmän pelisäännöt, luottamuksen rakentaminen ja virittäytyminen aiheeseen.

- Virittäytyminen aiheeseen ja tutustuminen aiheeseen keskustelukorttien avulla:
Terävät tekniikkakysymykset-keskustelukortit (Vahvike – aineistopankki ryhmätoiminnan tukemiseen 2023).
- **Käsitekartta:** Ennakkohaastatteluista nousseet toiveita ja tarpeita, kuten mistä aiheista ryhmä haluaa saada tietoa ja mitä oppia. Tähän voidaan käyttää apuna käsitekarttaa. Tällä tavoin kartoitetaan tilannetta missä mennään digiteemojen tutustumisessa nyt ja viimeisellä kerralla sitä täydennetään niillä tiedoilla, mitä ryhmä on tapaamisten aikana oppinut tai miten niihin suhtautuu. (kts. esimerkiksi Tynjälä 1999: 88).
- Yhteisesti sovitaan käsitekarttaa hyödyntämällä, mitkä teemat nostetaan käsiteltäväksi ryhmäjakson aikana.
- **Ohjaaja huolehtii tapaamiselle mukaan: keskustelukortit, fläppitaulu ja tussit, kyselylomake + kynät, nimikyltit.**

2. ryhmäkerta: Toiminnallinen tehtävä perustuen voimaantumisen menetelmiin.

- **Voimavarapuun rakentaminen** (Digitarjotin 2023; voimavarapuuharjoitus.)
Tavoite: Omien voimavarojen, vahvuuksien ja osaamisen pohtiminen ja vahvistuminen. Harjoituksen tarkoituksena on nostaa esille asioita omasta arkielämästä, joihin voisi saada apua tai vahvistusta oppimalla digitaitoja.
 - Juuret: Mistä saat voimaa? Mikä auttaa jaksamaan?
 - Runko: Mitä osaat? Missä olet hyvä?
 - Oksat: Minkä asioiden tekemisestä nautit?
 - Lehdet oksiin: Mitä asioita haluat oppia?
 - Putoavat lehdet: Mitkä asiat vievät energiaa?

Voimavarapuista keskusteleminen ja yhteinen pohdinta: mitkä asiat voisivat helpottaa rohkaistuessa käyttämään digilaitteita tai sähköisiä palveluita? Mitä hyötyä, apua tai sisältöä ne voivat tuoda arkeen?

- **Ohjaaja huolehtii tapaamiselle mukaan:** Voimavarapuu- ohjeistuksen paperille tai fläppitaululle, voimavarapuu-pohjan jokaiselle ryhmäläiselle, kartongista leikattuja lehtiä, värikyniä, liimaa, kyselylomake + kynät.

3. ryhmäkerta:

- konkreettista, teknistä harjoittelua laitteilla; tiedonhakua ja tutustumista palvelu- alustoihin. Tällä kerralla voi myös yhdessä pohtia mitä asioita on tärkeä huomioida laitteen, kuten älypuhelin tai tabletti, hankinnassa. (Ks. esimerkiksi Enter ry 2021; Seniorin opas älypuhelimien, tabletin tai tietokoneen hankintaan.) **Kotitehtäväksi:** muutamalle sivustolle omatoiminen hakeutuminen ja sivustoon tutustuminen.
- **Ohjaaja huolehtii tapaamiselle mukaan:** ohjaajan tietokone, valkokangas ryhmätilassa, lainatabletit, kyselylomake + kynät.

4. ryhmäkerta: ulkopuolisen asiantuntijan vierailu

- Erikoiskirjastovirkailija, Helsingin kaupungin kirjasto. Yhteisen keskustelun aiheena kriittinen medialukutaito.
- **Ohjaaja huolehtii tapaamiseen mukaan:** valkokangas ryhmätilassa, kyselylomakkeet + kynät.

5. ryhmäkerta: Elämäni hedelmät- parityöharjoitus.

(soveltaen kysymykset digitaitojen harjoitteluun, Peavy 2001: 55.)

- Ryhmäkerran alussa parin kanssa reflektointia siitä, mitä on jo oppinut ja mitä jatkossa haluaisi oppia. (jokainen kirjoittaa omat ajatuksensa paperille yhteisesti keskustellen ja jakaen ajatuksia.)
- Harjoitellaan teknisesti omien laitteiden tai lainatablettien avulla erilaisia toimintoja. Tutustutaan erilaisiin palvelu- ja ajanvietesivustoihin.
- **Ohjaaja huolehtii tapaamiseen mukaan:** valkokangas ryhmätilassa, parityölomakkeen + kynät, lainatabletit, kyselylomakkeet.

6. ryhmäkerta: kootaan yhteen ajatuksia ja kokemuksia digiteemoihin tutustumisesta keskustellen.

- täydennetään 1. ryhmäkerralla tehtyä osaamisen **käsitekarttaa**. Mikä on osaamisen ja digiteemoihin perehtyneisyyden sekä suhtautumisen tilanne nyt.
- varmistetaan, että jokaisella on tieto siitä, **mistä saa jatkossa digitukea** ja miten sinne hakeudutaan. Käydään perusasioiden kertausta laitteen hankinnassa, jotta saadut opit ja tiedot pääsisivät toteutumaan käytännössä.
- **Ohjaaja huolehtii tapaamiseen mukaan: valkokangas ryhmätilassa, fläppitaulu + käsitekartta** (jota tehtiin 1. kerralla, huom. täytä eri värillä täydennettävät kohdat, jotta hahmottuu mitä asioita tulee lisää viimeisellä kerralla.), **listaus digitukea antavista tahoista, lainatabletit, kyselylomake + kynät.**

Jokaisen ryhmäkerran lopuksi kysytään lyhyellä lomakkeella avoimilla kysymyksillä palaute ryhmäkerrasta, omasta oppimisesta ja kokemuksesta toisten ryhmäläisten tuesta sekä kokemus omasta tuen antamisesta toiselle. (Palautelomakkeen kysymyksiä voi muokata oman tarpeen mukaan)

Lähteet (Ryhmätoiminnan toteutusrunko)

Enter ry 2021. Seniorin opas älypuhelimien, tabletin tai tietokoneen hankintaan. Päivitetty 12.2.2021. <<https://www.docs.google.com/document/d/1-hs2aiFvPmbtgDO4eEL-BoN86KfQVqLyZdgUKoxpKMHI/edit#heading=h.pxd2tru52o3o>>. Viitattu 12.12. 2023.

Digitalarjotin 2023. Saako oppia - hanke. Päivitetty 20.3.2023. <<https://www.digitarjotin.fi/materiaalit/voimavarapuu>>. Viitattu 12.12.2023.

Peavy, R. Vance 2001. Elämäni työkirja. Konstruktivististen ohjausperiaatteiden soveltaminen: tehtäviä ja harjoituksia. Psykologinen Kustannus Oy.

Tynjälä, Päivi 1999. Oppiminen tiedon rakentamisena. Konstruktivistisen oppimiskäsitteiden perusteita. Helsinki: Tammi.

Vahvike - aineistopankki ryhmätoiminnan tukemiseen 2023. Terävät tekniikkakysymykset. <<https://www.vahvike.fi/tietotekniikka/ryhmanohjaajille/>>. Vanhustyön keskusliitto ry. Viitattu 12.12.2023

Ryhmätapaamisen arviointikysymykset

Päivämäärä _____

Opin tällä tapaamisker-

ralla... _____

Kiinnostusta he-

rätti... _____

Minua roh-

kaisi... _____

Minusta vaikealta tai hämmentävältä tun-

tui... _____

Tämän haluan vielä ker-

toa... _____

Millaista tukea sait toisilta osallistujilta?

Millaista tukea koit antavasi muille?

Hämmentääkö digi?

Tuntuvatko digiin liittyvät sanat ja aiheet vierailta, ehkä pelottaviltakin? Entä miten voisi saada virkistystä mielelle ja muistille tai etsiä tietoa kiinnostavista asioista? Miten asioida vaivattomasti ja turvallisesti erilaisissa palveluissa tai kenties kuntoilla itselle sopivalla hetkellä?

Syksyllä 2023 on käynnistymässä ryhmä, johon etsin sinua:

- o joka haluat rauhallisessa tahdissa keskustellen tutustua digiteemoihin samanhenkisessä seurassa.
- o joka haluat pohtia minkälainen digitaito auttaisi juuri sinua arjessa
- o joka koet epävarmuutta digiteemoista, kuten termit, digipalvelut ja laitteet sekä pohdit, mitä hyötyä niistä sinulle olisi.
- o joka saatat olla elämäntilanteessa, jossa sinulla ei ole ketään läheisiä tai tuttavien keneltä voisit pyytää apua digiteemoihin tutustumisessa.

Sinulla **ei tarvitse** olla pohjatietoa aiheesta eikä digilaitetta (esim. älypuhelin tai tietokone). Teemojen tullessa tutuiksi, saat valmiuksia hakeutua digiopastukseen. Ryhmä toteutetaan osana ylemmän ammattikorkeakoulun opinnäytetyötä.

Tule rohkeasti mukaan ryhmätoimintaan, tutustut uusiin ihmisiin ja voit auttaa osaltasi jatkossa myös muita rohkaistumaan digiteemoihin tutustumisessa!

Ryhmän tapaamiset rakentuvat osallistujien tarpeista ja toiveista. Digiteemoihin tutustutaan yhdessä keskustellen ja tarvittaessa myös teknisesti harjoitellen lainalaitteen avulla. Ryhmässä on mukana palvelukeskuksen vapaaehtoinen digivertaisohjaaja. Ryhmään otetaan mukaan noin kuusi osallistujaa. Ennen ryhmän alkua ohjaajan kanssa sovitaan henkilökohtainen alku-keskustelu sekä ryhmäjakson jälkeen loppukeskustelu.

Ryhmä kokoontuu keskiviikkoisin klo 13–14.30 xxx palvelukeskuksessa 13.9. alkaen, tai kun ryhmään on ilmoittautunut riittävästi osallistujia. Ryhmätapaamisia on kuusi kertaa.

Lisätiedot ja ilmoittautumiset 6.9. mennessä ryhmänohjaaja/opinnäytetyön tekijä:
sosiaaliohjaaja /Metropolia YAMK-opiskelija
Tea Tulikallio, puh. xxx

Haastattelurunko alkutapaamiseen (ennen ryhmäjaksos alkua):

Minkälaista aiempaa tietoa tai kokemusta sinulla on sähköisten palvelujen käytöstä?

Missä asioissa koet tarvitsevasi tukea sähköisiin palveluihin tai digilaitteisiin tutustumisessa?

Minkälaiset asiat digiteemoissa herättävät epävarmuutta tai pelkoa?

Minkälaisia sähköisiä palveluita haluaisit oppia käyttämään?

Minkälaisissa digiteemoihin liittyvissä asioissa voisit ajatella saavasi hyötyä/apua arkeen?

Minkälaisiin digiteemoihin haluaisit tutustua ryhmässä?

Haastattelurunko ryhmäjaksos jälkeen:

Minkälaisia asioita opit ryhmätoiminnan aikana?

Mitkä asiat tuntuivat mieluisilta oppia?

Mitkä asiat tuntuivat vaikeilta oppia?

Minkälaista hyötyä koit saavasi digiteemoihin tutustumisessa?

Minkälaisena koit digiteemoihin tutustumisen muiden ryhmäläisten kanssa?

Minkälaisia ajatuksia herää digiteemoista tai digitaitojen oppimisesta nyt, kun ryhmäjakso on päättynyt verrattuna siihen, kun ryhmäjakso oli vasta alkamassa?

Minkälaisena koet digiteemoihin tutustumisen ja digitaitojen opettelemisen jatkossa?